

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ.

Наша СЛОВА.pdf

Трэці год выдання

№ 51 (155) 18 снежня 2024 г.

З Калядамі і Божым Нараджэннем

У вечар калядны,
святы, дабрахочы
забудуцца крыўды
і боль заадно.
І будзе з надзеяй
між цемры і ночы
калядная зорка
глядзець у акно.

Калядныя мроі
заўсёды пра шчасце,
пра нашу долю,
любоў і сям'ю.
Каб мары збыліся,
знайшлі сабе выйсце,
калядная зорка
сышла на зямлю.

Азорыцца ранак
новай надзеяй.
І сонца паверне
на дзень і святло.
Заплачуць дажджамі,
адлігай завеі.
Пад зоркай народзіцца
вера ў дабро.

Наталля Каліцка.

У Беларусі з'явіўся Народны паэт

Сваім указам Аляксандр Лукашэнка прысвоіў ганаровае званне "Народны паэт Беларусі" 86-гадоваму Уладзіміру Карызну, які найбольш вядомы як аўтар слоў да цяперашняга дзяржаўнага гімна Беларусі.

Уладзімір Карызна нарадзіўся 25 траўня 1938 года ў вёсцы Закружка Менскага раёна.

У 1961 годзе скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Пасля заканчэння выкладаў беларускую і рускую мовы і літаратуру ў школе, пасля працаваў рэдактарам, загадчыкам аддзела беларускай музыкі Рэспубліканскага радыё.

З 1980 па 1981 год быў рэдактарам аддзела навукі і мастацтва літаратурнага часопіса "Польмя", затым старшым рэдактарам, загадчыкам рэдакцыі літаратуры для дашкольнікаў выдавецтва "Юнацтва" (1981-2001), з 2002 года - намеснікам галоўнага рэдактара часопіса "Крыніца".

У 2002 годзе ягоны тэкст, які быў творчай перапрацоўкай тэксту гімна БССР аўтарства Міхася Клімковіча, быў абраны для дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь, перамогшы ў выніку праведзенага конкурсу.

У 2022 годзе Народным пісьменнікам Беларусі стаў Мікалай Чаргінец, а цяпер вось Народным паэтам стаў Уладзімір Карызна.

Паводле СМІ.

Алею навагодніх кніг адкрылі ў Лідзе

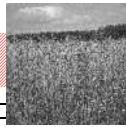
Пераможцаў конкурсу інсталяцый "Кнігі з навагоднімі віншаваннямі" абвясцілі ў Лідзе, якая стане ў наступным годзе сталіцай Дня беларускага пісьменства. Пра гэта паведамлі карэспандэнту БЕЛТА ў Лідскім раён-выканкаме.

Праводзіць напярэдадні навагодніх свят конкурсы арыгінальных святочных ёлак стала ў шэрагу гарадоў Гарадзенскай вобласці выдатнай традыцыяй. Цэлая алея дызайнерскіх ёлак ствараюцца і прыцягваюць гараджан і гасцей, становяцца вялікай яркай фотазонай. А вось алея дызайнерскіх кніг у Лідзе з'явілася ўпершыню: так у горадзе вырашылі сустрэць 2025 год, які стане для рай-цэнтра асаблівым: Ліда прыме рэспубліканскае свята - Дзень беларускага пісьменства.

Прадпрыемствы, установы адукацыі, культуры, аховы здароўя, гаспадаркі стварылі свае тэматычныя інсталяцыі на кніжныя тэмы і напісалі на іх старонках навагоднія пажаданні сваёй малой Радзіме і яе жыхарам, Гарадзеншчыне і ўсёй Беларусі. Творчая фантазія ўдзельнікаў конкурсу аказалася сапраўды бязмежнай. На алеі кніг занялі свае месцы самыя разнастайныя экспанаты. Тут ёсць ёлка-вітрына з сапраўднымі беларускімі кнігамі і партрэтамі класікаў нацыянальнай літаратуры, ёлка з

лапамі ў форме зіготкіх кніжных старонак. Лідскі гістарычна-мастацкі музей разгарнуў сваю стылізаваную скураную кнігу на старонках, прысвечаных 70-годдзю ўстановы культуры, якое адзначылі ў 2024 годзе, а ў Дзень беларускага пісьменства абяцае разгарнуць старонкі, якія распавядаюць пра гэтае свята.

У ААТ "Лакафарба" напісалі віншаванні і пажаданні старадаўнім вязьмом, у Лідскіх электрасетках запэўнілі жыхароў раёна, што працуюць для таго, каб у хатах было цёпла і светла, зрабіўшы гэтыя словы свайго роду эпіграфам да інсталяцыі-кнігі. Супрацоўнікі ААТ "Лідская мука" правялі віктарыну пра гэты каштоўны прадукт і пра тое, што пра яго сказана і напісана. А ў адну з кніг можна было нават увайсці: так адкрываўся партал у новы год, калі Ліда стане сталіцай вялікага літаратурнага свята.

У Лідскім адзеле рамёстваў і традыцыйнай культуры дакладна ведаюць, правільна ўжываюць, паспяхова адраджаюць, умела захоўваюць і ярка папулярызуюць элементы нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

Майстры народнай творчасці да навагодніх святаў падрыхтавалі навагоднюю інсталяцыю "Макет кнігі з навагоднім віншаваннем", прысвечаную Дню беларускага пісьменства.

Інсталяцыю прысвяцілі элементам нематэрыяльнай спадчыны Беларусі: беларускай выцінанцы, традыцыйнай страве - дранікам, і абраду "Тры каралі", арэалам распаўсюджання якіх з'яўляецца Лідчына.

Пераможцам конкурсу заслужаныя дыпламы і ўзнагароды ўручыў старшыня Лідскага райвыканкама Аляксандр Вярсоцкі.

Адным словам, у Лідзе - усё ў лепшым выглядзе!!!

ТК "Культура Лідчыны".

Сакрэты лідскіх дранікаў

Гастронамічны тур з 16 па 22 снежня

Цана 15 руб. за паўкілаграма

Грыль-бар “1323”, вул. Замкавая, 9 з 12.00 да 18.00

Кавярня “Гранд”, вул. Кірава, 6, з 11.00 да 21.00

Карчма “Кумпяк” у Лідскім замку з 10.00 да 1.00

Бар-рэстаран “Госці”, вул. Кірава, 8 з 12.00 да 23.00

Кавярня “Сябрына”, вул. Савецкая, 12 з 14.00 да 22.00

Бар “Віскі Кола”, вул. Савецкая, 48А, з 18.00 да 2.00

Бар “Гзі”, вул. Лётная, 4, з 13.00 да 23.00

Бар “Мята”, прасп. Перамогі, 21, з 17.00 да 2.00

Станіслаў Суднік

БЕЛАРУСКАЯ МЕТАЛІНГВІСТЫКА

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Кола часу. Каляды. Каляндар. Калі

Пра незвычайна высокі ўзровень культуры старажытных беларусаў і іхніх арыіскіх прашчурраў напісана ўжо шмат, напісана так, што часам і не здагадаешся, што гэта пра ўзровень менавіта беларускай культуры. Разгляд тонкасцяў беларускіх народных звычаяў, абрадаў, фальклору, народнага выяўленчага мастацтва, нават, калі ён робіцца фрагментарна, абасоблена, сам па себе дае ўжо цікавую інфармацыю. Чаго вартыя хаця б касмічна-містычныя матывы беларускіх ручнікоў, старажытная каляндарная графіка, паганскае капішча пад Менскам на пачатку XX стагоддзя. Разгляд жа ўсіх гэтых аспектаў светапогляду і быцця ў сукупнасці выводзіць на такія высновы, што цягнуць за сабой патрэбу перагляду шмат чаго ў нашай гісторыі.

Каляднае сонцастаянне навеяла колісь У. Караткевічу “Калядную рапсодыю”. Самы кароткі дзень 1994 года падштурхнуў мяне задумацца наконт нашага беларускага светапогляду нашай культурнай спадчыны. У прыватнасці наконт Каляд, з маленства ведаючы большасць калядных абрадаў не з кніжак, а з жыцця, я усё не знаходзіў адказу, чаму ў нас “Коляды” ці “Каляды”, а не “Божае нараджэнне” ці “Раство Хрыстова”, як на захадзе ці ўсходзе, куды скіраваны дзве нашыя асноўныя хрысціянскія канфесіі. Чаму, ведаючы хрысціянскую сутнасць гэтата свята, святкуючы нараджэнне сына Богага мы ўпарта называем гэтае свята “Калядамі”?

Вучоныя кніжнікі адсылаюць нас да рымскіх “календ”. Так называўся першы дзень кожнага месяца. У гэты дзень пазычнікі плацілі працэнты сваім крэдыторам і дзяржаве. Усе пазычкі запісваліся ў “календарыю” - спецыяльную кніжачку. Слова “календы” магло быць вядома на Белврусі. Так, у “Ізборніку Святаслава” 1073 года напісана пра нараджэнне Хрыстова “*Еже есть прежде календ иянуариев...*”. Але малаверагодна, каб чужое кніжнае слова так запанавала па ўсёй краіне. У сваю чаргу знаўцы паганства сцвярджаюць, што ў сонме паганскіх багоў быў бог Каляда. Вось што піша Гогаль у заўвагах да “Ночи перед рождеством” пра калядкі, якія спявалі пад вокнамі на куццю хлопцы і дзяўчаты на Украіне: “*Тавораць, што быў некалі балван Каляда, якога прымалі за бога, і што быццам бы ад таго і пайшлі калядкі... Аднак жа, калі сказаць праўду, то ў калядках і слова няма пра Каляду*”.

Безумоўна, трэба мець на ўвазе і тое, і другое, але ні “календы”, ні Каляда самі па сабе не даюць адказу на пастаўленае пытанне. Бо нават калі і прызнаць першыняство якога-небудзь варыянта, узнікае пытанне пра пахо-

джанне гэтых слоў. Абасоблены разгляд гэтай праблемы не прыводзіць да станоўчага выніку. Паспрабуем знайсці адказ на пытанне, зыходзячы з таго, што беларуская культура - частка агульнай арыіска-сусветнай культуры індаеўрапейскай расы. Арыіская цывілізацыя мела незвычайна высокую культуру. Наяўнасць у “Ведах” - першай кнізе на Зямлі, напісанай каля 6-ці тысяч гадоў таму - апісання будовы Сусвету, якая знаходзіць пацвярджэнне толькі зараз, васьмірычная машынная сістэма лічэння, валоданне недасяжнымі нават зараз тэхналогіямі - невялікія фрагменты гэтай культуры. І вось наступае фаза затухання арыіскай культуры. Што паслужыла прычынай гэтага, адказаць пакуль што немагчыма. Дакладна можна сцвярджаць, што тысячагоддзі ішло павольнае забыванне ўсіх вышэйшых ведаў да побытава-неабходнага ўзроўню, сімвалізацыя і міфізацыя ведаў абстрактных, прымітывізацыя ведаў канкрэтных. На гэтай фазе культурнай эвалюцыі знайходзіліся індаерапейскія плямёны падчас выхаду з Краіны Арыяў. У розных індаеўрапейскіх плямёнаў гэтая фаза мела розную працягласць, была значна ссунута па часе. Грэкі-іанійцы, грэкі-дарыйцы, італікі, кельты, балты, германцы, славяне ў розны час даходзілі да ніжэйшага пункту варварства і пачыналі новы пад’ём. Уся наша гістарычная навука, дарэчы, топчацца на вывучэнні толькі фазы пад’ёму. На фазе затухання, як правіла, адбывалася галоўным чынам страта культурных каштоўнасцяў, а на фазе развіцця адбывалася насленне на старую арыіскую культуру новых лакальных пластоў, пад якімі старая арыіская аснова аказвалася пахаванай, прычым, так глыбока, што сёння амаль не праглядаецца.

Славяне складалі адну з апошніх стадыяў у гэтай плыні індаеўрапейцаў. Ніжэйшы пункт іх культуры па часе знаходзіцца ў акрэсе пачатку нашай эры. Адсюль пачынаецца ўздым. Беларускія плямёны развіваліся тымі ж тэмпамі, што і іншыя, але гісторыя Беларусі мае тую асаблівасць, што на адпаведным этапе (канец X стагоддзя) пачалося раздваенне культур на архаічную вусна-народную і хрысціянска-пісьмовую. Тое ж адбывалася і з культурамі іншых славянскіх народаў. Але, калі ў большасці славянскіх народаў значная сілавая перавага хрысціянска-пісьмовай культуры прывяла да глабальнага ўціску культуры вусна-народнай, то ў беларусаў сітуацыя склалася так, што тут ішлі пастаянныя перамены ў культуры кніжна-хрысціянскай, якія ў сваю чаргу былі вынікам безупыннай барацьбы каталіцызму і праваслаўя. Гэтая рэлігійна-культурная вайна прывяла да паслаблення кніжна-хрысціянскай культуры беларусаў. Затое найбольш поўна захавалася вусна-народны пласт - як ні ў кога з іншых славянскіх народаў. Безумоўна, нельга было захавець цнатлівую чысціню гэтага пласта. Хрысціянства накрыла яго даволі тоўстай коўдрай, але не такой, каб нельга было

разгледзець, вывучыць і даследаваць першааснову. Фактычна атрымоўваецца так, што беларускі народ да нашага часу данёс частку старажытнай арыйскай інда-еўрапейскай культуры, зафіксаванай на ніжняй кропцы фазы затухання, г.зн. без позніх мясцовых наслаенняў. Менавіта ў гэтай арыйскай спадчыне мы знаходзім і Каляды, і Купалле, і Вялікдзень, і іншыя культурна-рэлігійныя ментальныя комплексы, прывязаныя да хрысціянства па форме і часткова па змесце

Як ужо адзначалася, культура арыяў была надзвычай высокаразвітай. Яны мелі дасканалыя ўяўленне пра будову Сусвету, пра зямныя і сусветныя цыклы, яны валодалі выключнымі ведамі пра космас, мелі дасканалыя календары як месячныя і сонечныя, так і сусветна-касмичныя. Яны ведалі і пра геліяцэнтрычны прынып будовы нашай сістэмы, і пра існаванне амаль усіх планет Сонечнай сістэмы, у тым ліку і знікшых. Яны аб'ядноўвалі зоркі ў сузор'і і заснавалі астралогію, грунтуючыся на зусім пэўных фактах уплыву небесных целаў на зямное жыццё.

Навука арыяў грунтвалася на прыныцы цыклічнасці быцця. Не на рацэ часу, у якую нельга ўвайсці двойчы, а на коле часу - "каля-чакра" (санскр., дзе *каля* - час, а *чакра* - кола). Выдзяляліся месячныя і сонечныя кругі (перыяды), а таксама сусветна - касмічны круг (перыяд) - "кальпа" працягласцю ў 4320 гадоў. Кожны круг павінен быў мець, свой ўмоўны пачатак і канец. Пры гэтым яны звычайна супадаюць. За пачатак найбольш важнага гадавога "кола часу" мог быць узяты яго любы пункт, але наяўнасць чатырох характэрных пунктаў (два сонцастаянні і два раўнадзенствы) давалі ім значную перавагу. З гісторыі годазлічэнняў мы ведаем, што Новы год як пачатак чарговага цыклу ў розных народаў змяшчаўся раз-пораз то на сакавік (акрэс вясенняга раўнадзенства), то на верасень (акрэс асенняга раўнадзенства), але арыі, відавочна, аддаючы перавагу руху ад меншага да большага замыкалі кола часу ў найменшы дзень - дзень зімовага сонцастаяння. З гэтага дня пачыналася новае "каля-чакра". Гэты дзень, быў днём *каляды*, *каляд*, днём пачатку *кола*. Рымскія "календы" першы дзень кожнага месяца абазначалі не што іншае як пачатак месячнага кола (круга). Мне не хацелася б спалучаць у слове "календы" арыйскае "каля" і сучасна-нямецкае "энд" (канец), але разам з тым не будзем забываць, што і нямецкая мова бярэ пачатак з арыіскіх пракрытаў. Не лішнім будзе згадаць, што да гэтага часу ў індыйскай рэлігійнай сістэме і міфалогіі важнае месца займае багіня часу **Калі**, своеасаблівая багіня адраджэння, якая, апекуецца перасяленнем душ, адпраўляе іх на новы круг жыцця. Таму нічога dziўнага няма і ў тым, што і пачатак новага кола чалавечай культуры - хрысціянства быў прывязаны да гэтата дня і паступова заслانیў сабой першапачатковае значэнне гэтай даты ў большасці народаў, але не ў беларусаў.

Па ходу аповеду мы згадалі пра багіню Калі. Згадалі,

Календар "Родны край" на 2025 год

ну і згадалі. Ёсць яна ў індыйскай рэлігіі, і хай сабе будзе, а нам то што да гэтага? А нам да гэтага тое, што багіня часу Калі суправаджае беларускі этнас усе тысячагоддзі яго існавання, паспяхова прыйшла з намі ў XXI стагоддзе і не сходзіць з языка ў беларусаў. Мы яе згадваем кожны дзень многа разоў. Як? А вось так.

Калі беларус хоча задаць пытанне часу, ён гаворыць: "Калі?". Не "когда", не "кеды", а "калі". Прыслоўе "калі" і імя багіні "КАлі" адрозніваюцца ў гучанні толькі націскамі. Але сувязь іх з часам яскрава гаворыць пра ўзаемную сувязь гэтых словаў. Слова "калі" ўжываецца ў беларускай мове не толькі ў значэнні "когда", а і ў значэнні "если". Але і тут ёсць адценне часу. *Калі ў мяне атрымаецца тое, то я зраблю гэта*. Тут у мінулым часе павінна нешта адбыцца, што дасць магчымасць нешта зрабіць у часе цяперашнім. Імя багіні Калі часткова ацалела і ў іншых мовах, хоць у прыхаваным выглядзе. Напрыклад, рускае "доколе".

Такім чынам *кола часу* (*каля чакра*), імя багіні часу *Калі* - лінгвістычная аснова і для *Каляд* і для *календара*. Пры гэтым беларускае *я-канне* робіць добрую паслугу аўтэнтычнасці і захоўвае ў слове *календар* менавіта слова *каля* - час.

Дзеяч на ніве беларускага адраджэння

10 снежня споўнілася 85 гадоў з дня нараджэння беларускага грамадска-культурнага дзеяча, калекцыянера, заснавальніка менскага клуба "Спадчына", стваральніка Старадарожскага мастацкага музея Анатоля Белага (1939-2011).

Анатоль Бела нарадзіўся ў 1939 годзе ў Старых Дарогах на Меншчыне. У 1967 годзе ён скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Быў сябрам Саюза мастакоў Беларусі, Саюза беларускіх пісьменнікаў, удзельнікам устаноўчых з'ездаў Партыі БНФ, грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны".

Анатоль Бела пры жыцці сабраў вялікую калекцыю твораў жывапісу, графікі, медальернага і дэкаратыўнага мастацтва (каля 3.000 адзінак). На аснове сваёй калекцыі ў 1990 годзе заснаваў, а ў 1999-м адкрыў у сваёй уласнай сядзібе ў Старых Дарогах прыватны музей выяўленчага мастацтва, дзе экспануецца каля дзвюх тысяч твораў.

Анатоль Бела каля свайго музея ў Старых Дарогах

За сваю дзейнасць на ніве нацыянальнага адраджэння і захавання нацыянальнай спадчыны Анатоль Бела быў узнагароджаны ордэнам Кірылы Тураўскага,

дзвюма граматамі міграпаліта Менскага і Слуцкага, а таксама медалём імя Яна Мясарыка Міністэрства замежных спраў Чэхіі.

Дзякуючы намаганням Анатоля Белага ў дварыку Белдзяржуніверсітэта ўстаноўлены шэраг помнікаў выдатным дзеячам нацыянальнай культуры - Еўфрасінні Полацкай, Кірылу Тураўскаму, Міколу Гусоўскаму, Францішку Скарыну, Сымону Буднаму і Васілю Цяпінскаму.

Анатоль Бела актыўна ўдзельнічаў у выданні альманахаў "Спадчына", плакатаў-календароў "Радавод полацкіх і вялікіх беларускіх (літоўскіх) князёў" (1995), "Старажытная Беларусь часоў Вітаўта Вялікага" (1996), "Яго чакала Беларусь чатыры стагоддзі" - зборнік дакументаў і матэрыялаў да 85-годдзя з дня нараджэння Міколы Ермаловіча (у суаўт. 2007). Таксама ім падрыхтаваны 5 каталогаў, даведачная літаратура, звыш 150 артыкулаў пра беларускае мастацтва і яго гісторыю.

Грамадскі актывіст быў арганізатарам шэрагу тэматычных выставак: "Кастусь Каліноўскі і студзенскае паўстанне 1863 года ў Беларусі" (Менск, 1986, 1990, 1991; Магілёў, 1988, 1991), "Францыск Скарына" (Менск, Яраслаўль, ЗША, 1985, 1986, 1990, 1991), "Максім Багдановіч" (Менск, 1996), "Дзеячы беларускага замежжа" (Менск, 1994, 1996), "Уладары старажытнай Беларусі" (Менск, 1996), "Любіць Радзіму - шанавец родную мову" (Менск, 1990, 1991, 1994, 1996), "Гісторыя Беларусі ў мастацкіх вобразах і партрэтах" (Менск, ЗША, 1990, 1991, 1996), "Медальернае мастацтва Беларусі" (Менск, 1984) і дзесяткі іншых.

Уладзімір Лятун. Бюст Анатоля Белага

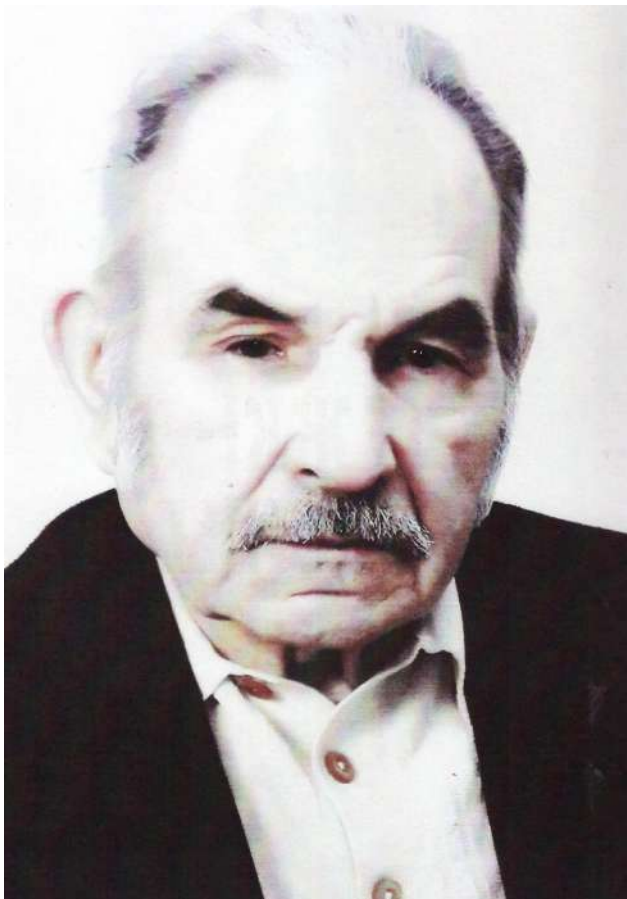

Старшыня клуба "Спадчына" Анатоль Бела. Медаль

Мастак і паэт, які любіў Слонім

15 снежня ў Слоніме памёр мясцовы мастак, педагог, паэт, гумарыст Пятро Бурсевіч (1936-2024).

Пётр Фёдаравіч жыў з жонкай на Чырвонаармейскай вуліцы ў Слоніме. За сваё жыццё слонімец не лез у вялікія мастакі і паэты. Ён быў сціплы і спакойны чалавек, працаваў, гадаваў дзяцей, займаўся хатняй гаспадаркай, а ў вольную хвіліну браўся за пэндзаль ці ручку і заўсёды маляваў, пісаў вершы. Маляваў людзей, якія жылі побач, краявіды, нацюрморты. І вучыў іншых, здольных да мастацтва, працаваць з пэндзлем і алоўкам.

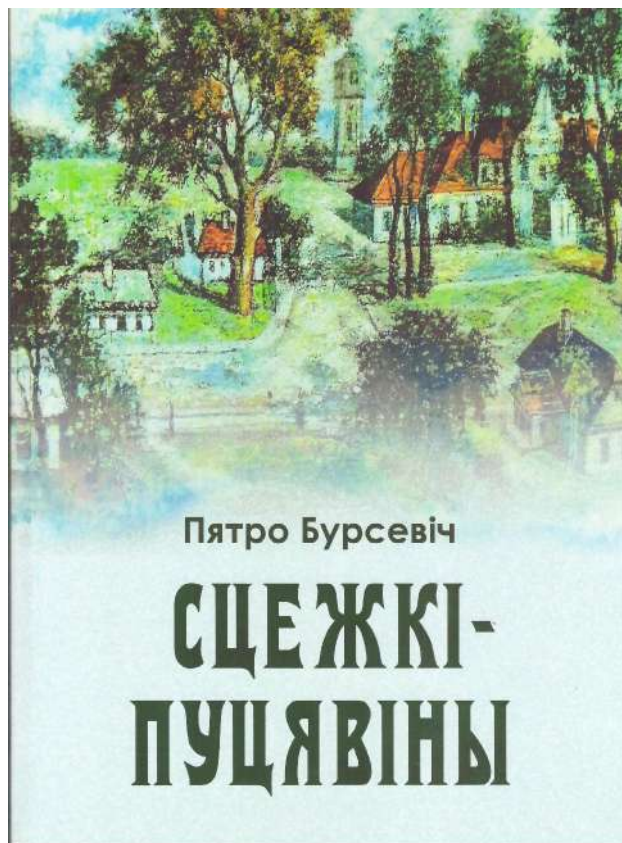
Мне заўсёды з ім было прыемна сустрэцца, пагутарыць, паўспамінаць тых слонімцаў, якія яшчэ надаўна жылі побач, але адышлі ў іншы свет. У 2020 годзе з друку выйшаў у Мінску яго вялікі альбом фарматам 60x84/8 пад загалоўкам "Сцежкі-пуцявіны". Пад цвёрдай вокладкай на 165 старонках змешчаны не толькі ілюстрацыі яго карцін, малюнкаў, але і вершы, апавяданні, публікацыі пра яго творчасць, згадкі ў СМІ і г.д.

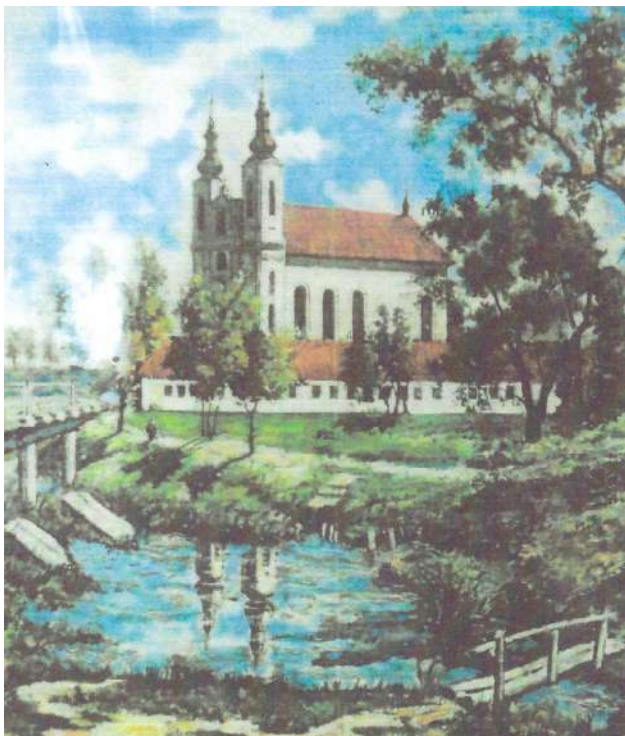
Пазнаёміў мяне з Пятром Бурсевічам слонімскі паэт Анатоль Іверс (1912-1999). Гэта Пятро Фёдаравіч некалі афармляў яго паэтычныя зборнікі вершаў "Травень" і "Прыдарожныя сосны". Гляджу сёння на вокладкі гэтых кніжак і сэрца замірае: дужа шчымлівымі, блізкімі сэрцу атрымаліся малюнкi на вокладках. Асабліва да

зборніка "Прыдарожныя сосны", якія клічуць дадому, на Бацькаўшчыну, дзе нарадзіўся, дзе бегаў басанож, дзе, здаецца, шумяць гэтыя прыдарожныя сосны і сёння.

Альбом "Сцежкі-пуцявіны" адкрываецца партрэтамі сваякоў Пятра Бурсевіча, якіх ён намаляваў, а таксама ксеракопіямі артыкулаў пра мастака. А ўпершыню пра Пятра Бурсевіча напісала слонімска раённая газета "За перамогу камунізму" ў сакавіку 1966 года. Пасля пісалі "Настаўніцкая газета", БЕЛТА, "Літаратура і мастацтва" і іншыя выданні. Пятро Фёдаравіч працаваў на Слонімскай фабрыцы мастацкіх вырабаў, настаўнікам малявання ў школах Слоніма, кіраваў студыяй выяўленчага мастацтва ў Слонімскай Доме піянераў. Ён вучыў юных мастакоў пасцігаць гэтае складанае мастацтва. Разам яны арганізавалі сотні розных выставаў - ад раённых да рэспубліканскіх, прывозілі з гэтых выставаў граматы і дыпламы. Сам Пятро Бурсевіч добра валодаў тэхнікай малюнка. Яго заўсёды цікавіла родная Слонімска шчына, людзі працы, барацьба з фашызмам і, вядома ж, прырода. І ўсё гэта адлюстравана на яго карцінах і малюнках. Як пісаў Анатоль Іверс у 1968 годзе, "любоў да роднай краіны, да людзей працы - гэта і ёсць душа мастака Пятра Бурсевіча".

Пра мастацтва Пятро Фёдаравіч мог гутарыць бясконца. Ён заўсёды падкрэсліваў, што мастацтва - "гэта маё жыццё, маё захапленне". "Малюю я алеем, алоўкам, акварэллю. Ніякія абстракцыі я не прызнаю. У мастацтве

Пятро Бурсевіч. Касцёл св. Андрэя ў Слонме

галоўнае для мяне - рэальнасць", - казаў мне заўсёды Пятро Фёдаравіч.

Што не ўдавалася ажыццявіць у сваіх мастацкіх творах, слонімска мастак перадаваў у вершах і апавяданнях. Нават напісаў паэму пра лёс слонімскага паэта Анатоля Іверса. Яна таксама надрукавана ў альбоме-кнізе "Сцежкі-пуцявіны".

Сёння зноў перачытаў гумарэскі і сатырычныя вершы Пятра Бурсевіча, яны друкаваліся ў часопісе "Вожык", у "Газеце Слонімскай", у газеце "Звязда", у "Гродзенскай праўдзе". Усе яны таксама змешчаны і ў кнізе "Сцежкі-пуцявіны".

Усё, што бачыў, і ўсіх, хто жыў з ім побач, тых і маляваў слонімска мастак, для іх і пісаў свае вершы. Ёсць паэтычныя радкі, якія напісаны шчыра і па-мастацку правільна. Шмат іх прысвечана роднаму кутку:

Куточак любы - нівы, сенажаці...

Як не любіць цябе, не апяваць!

З калыскі тут мяне вучыла маці

Цябе ўсім сэрцам, край мой, шанаваць...

Слонімец Пятро Бурсевіч быў апошнім з таго старэйшага пакалення творчай інтэлігенцыі слонімскай зямлі, прадстаўнікі якога нарадзіліся яшчэ да вайны. Менавіта на такіх, як ён і трымалася ўся наша зямля, а мы, маладзейшае пакаленне, бралі з іх прыклад, як пасапраўднаму трэба любіць родны край, сваю мову, культуру, гісторыю. І такіх выдатных людзей, якім быў Пятро Фёдаравіч Бурсевіч, нам так сёння будзе не хапаць.

Сяргей ЧЫГРЫН.

Навіны Германіі

100-годдзе вольнай дабрачыннасці

Арганізацыя Bundesarbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege (BAGFW) адзначае 100-годдзе свайго існавання. Яна з'яўляецца важным стаўном сацыяльнай працы ў Германіі

Федэральнае аб'яднанне вольных дабрачынных звязў Bundesarbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege (BAGFW) сёння адзначае свой 100-гадовы юбілей. З гэтай нагоды адбудзецца ўрачыстая цырымонія з удзелам федэральнага прэзідэнта ФРГ Франка-Вальтара Штайнмайера і міністра па справах сям'і Лізы Паўс. З моманту свайго заснавання BAGFW аб'ядноўвае інтарэсы шасці буйных парасонавых арганізацый, якія займаюцца вольнай дабрачыннасцю ў Германіі. Гэта дабрачынныя звязы Arbeiterwohlfahrt, Deutscher Caritasverband, Paritatisher Gesamtverband, Deutsches Rotes Kreuz, Diakonie Deutschland і Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland.

Прыкладна ў 120 000 незалежных дабрачынных устаноў працуюць каля двух мільёнаў штатных супрацоўнікаў і парадку трох мільёнаў чалавек, якія працуюць на добраахвотных пачатках. Вольная дабрачыннасць накіравана на аказанне дапамогі бяздольным і тым людзям, якія патрабуюць дапамогі, і ахоплівае практычна ўсе сацыяльныя сферы: гэта і дапамога непаўнагадовым, інвалідам і бадзягам, і догляд за пажылымі людзьмі, і кансультацыі людзей, якія патрапілі ў цяжкае становішча. У рамках цеснага супрацоўніцтва з палітыкамі і іншымі грамадскімі актывістамі BAGFW таксама ўдзельнічае ў сацыяльных дэбатах і ўносіць свой уклад у заканадаўчы працэс.

Берлін (d.de), © dra.

Гіпаліт Корвін-Мілеўскі

Успаміны пра семдзесят гадоў (1855-1925)*

*Кніга другая. Грамадскае і палітычнае жыццё
(Скарочаны пераклад)*

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Зімой і ранняй вясной 1908 г. у Вільні адбыліся падзеі, пра якія варта згадаць. Плятэр - сонца віленскага грамадства, пан-граф-маршалак-обергофмаршал, старшыня Зямельнага банка і Сельскагаспадарчага таварыства, пачало згасаць. Згасаць не фізічна, бо ён захаваў сваю імпазантную постаць забальзаміраванага дэндзі 1860 гадоў і ва ўзросце больш за 70 гадоў меў яшчэ зусім не платанічную цікавасць да прыгожага полу. Пры пасярэдніцтве сваёй жонкі, якая, нягледзячы на тое, што яны ўжо шмат гадоў не жылі разам, акружыла яго анельскай апекай, графу давялося адмовіцца ад усіх пасадаў і годнасцяў акрамя прыдворных. Плятэр з'ехаў на вёску, дзе хутка памёр.

Неабходна было запоўніць вольныя пасля яго вакансіі. Плятэр быў прызначаным, а не абраным губерньскім маршалкам, мелася добрае стаўленне да палякаў якое засталася ад Мірскага і Фрэзе і жаданне мець на гэтай пасадзе паляка. Генерал-губернатар Крывіцкі даслаў да мяне свайго шэф-канцылярыі Станкевіча, каб паведаміць, што ён хоча асабіста прадставіць мяне ў Пецярбург як віленскага губернскага маршалка і прасіў мяне аб сустрэчы. Я без ваганняў адмовіўся, нягледзячы на тое, што палова маіх калег у Дзяржаўным савеце была губерньскімі маршалкамі, але яны мелі зусім іншую пазіцыю, бо іх абіралі, і абраныя шляхтай маршалкі не былі нічым абавязаны адміністрацыйнай уладзе. Я не мог сабе

дазволіць быць прызначаным маршалкам, бо покуль не думаў сыходзіць з Дзяржаўнага савета¹⁸. [...]

Я ненадоўга паехаў у Лаздуны. Яшчэ выязджаючы з Пецярбурга, даведаўся пра знакамiты рабунак на станцыі Безданы (20 км ад Вільні) паштовага вагона з Варшавы, у якім везлі 200 800 рублёў варшаўскіх падаткаў у Пецярбург. Паштовы вагон не меў сваёй варты. Жандара, які дзяжурыў на станцыі, адразу застрэлілі, нападнікі забралі ўсе грошы і зніклі, не пакінуўшы слядоў¹⁹.

Аднак двух з іх схопілі, і з-за гэтага стала вядома, што банда складалася толькі з палякаў і план нападу быў спланаваны ў польскай сталіцы, грунтуючыся на інфармацыі варшаўскай паштовай управы.

Я спаў моцным сном, калі мяне разбудзілі а 6-й раніцы - перад ганкам спыніўся сялянскі воз, і ўнізе, у калідоры, мяне чакалі пан і пані, якія не назвалі сваіх імёнаў, але мелі да мяне тэрміновую справу. Хутка апрагнуўшыся, спускаюся ўніз і бачу пана Міхала Ромера, з якім сустракаўся толькі некалькі разоў, выдаўца і рэдактара чырвонай польскай газеткі падчас "рэвалюцыі" 1905-1906 гг. Дама сярэдніх гадоў і цалкам прыстойнага выгляду, не мела ніякай цёплай вопраткі, нават якой муфты. Яна дрыготлым ад холаду голасам (было 2 ці 3 градуса вышэй нуля) і ляскаючы зубамі, пачала тлумачыць мне, што прыехала з Парыжа адным цягніком са мной і мусіць сёння вярнуцца ў Вільню, бо справа ідзе пра чалавечае жыццё ... Я перапыняю яе: "Я бачу, што зараз пад

* Пераклад Леаніда Лаўрэша паводле: *Korwin-Milewski Hipolit. Siedemdziesiąt lat wspomnień (1855-1925). Poznań, 1930.*

¹⁸ Традыцыйна павятовых і губерньскіх маршалкаў шляхты ("предводителей дворянства") выбіралі дваранства. Рэгулярна, кожныя тры гады, склікаліся павятовыя і губерньскія дваранскія сходы, якія выбіралі саслоўных прадстаўнікоў у дваранскі дэпутацкі сход. Акрамя таго, на дваранскіх сходах абіраліся судзі ў павятовыя і губерньскія суды і прадстаўнікі дваран ў розныя часовыя камісіі. Пасля паўстання 1863-1864 гг. дваранскія сходы былі закрыты, а маршалкі пачалі прызначацца генерал-губернатарам. - *Л. Л.*

¹⁹ 26 верасня 1908 г. пад кіраўніцтвам Пілсудскага, на станцыі Безданы, недалёка ад Вільні, быў абрабаваны паштовы цягнік. Група нападнікаў складалася з дваццаці чалавек: шаснаццаці мужчын і чатырох жанчын. Сярод іх была будучая другая жонка Юзафа Пілсудскага Аляксандра Шчарбінская і трое будучых прэм'ер-міністраў Польшчы - Томаш Арцішэўскі, Аляксандр Прыстар, Валеры Славэк - ды іншыя вядомыя дзеячы будучай Польскай Рэспублікі. У Польшчы гэтую аперацыю называюць "akcja czterech premierow" - тут улічваецца яшчэ і сам Пілсудскі. Перш чым ахова цягніка спыніла супраціў, быў забіты адзін і паранена пяцёра салдат аховы. Баевікі ўзарвалі дынамітам паштовы вагон і сейфы ў ім, пераклалі грошы ў мяшкі і ўцяклі. Экспрапрыяваная сума склала 200 812 рублёў 61 капейку - гіганцкія на той час грошы. - *Л. Л.*

пагрозай ваша жыццё, бо вы вось-вось захварэеце на пнеўманію ці нешта падобнае. Цягнік на Вільню будзе яшчэ толькі а 2-й гадзіне, і я настойліва прашу вас не адкладна легчы ў ложак, дзе мая гаспадыня і пакаёўка вас добра разатруць, напояць нечым гарачым і сагрэюць, потым некалькі гадзін сну, і тады вы раскажыце мне, што здарылася". Праз некалькі гадзін справа высветлілася. Дама была жонкай заможнага паляка з Парыжа, прозвішча якога я ведаў. Былая, а можа і актуальная рэвалюцыянерка і канспіратарка, гэтая вар'ятка ў якасці ад'ютанта ўзяла з сабой з Вільні пана Ромера і прыляцела да мяне ў Лаздуны. У Парыжы яна даведлася, што яе сябар дзядцінства быў адным з двух схопленых і асуджаным на смерць пасля рабунку ў Безданах. Хутка вырабіўшы сябе пашпарт, у чым была, без нічога, нават без цёплай вопраткі, яна села ў першы цягнік да Вільні. Тут яна даведлася, што яе сябра павінны павесіць заўтра і я быў адзіным, хто мог гэтаму перашкодзіць. Таму яна са слязьмі на добрых чорных вачах прасіла, каб я перадаў ліст да генерала Мартсана, галоўнакамандуючага вайскавай акругі і прасіў адкласці пакаранне. Натуральна, пераказала мне цэлы раман: яе пратэжэ - нявіннае ягня, мастак, паэт і як прынята ў гэтай прафесіі - вар'ят. Яго зачынлілі ў італьянскую вар'ятню, ён уцёк адтуль і нейкім чынам выпадкова аказаўся каля Безданаў ... што вельмі лагічна. Быў памылкова арыштаваны, але ў рабунку не ўдзельнічаў, бо паміж яго ўцёкамі з італьянскага "санаторыя" і рабункам, прайшло мала часу і г. д., і г. д.

Слухаю з неабходнай, калі справа ідзе пра даму, ветлівасцю яе байкі з "Тысячы і адной ночы" і думаю, што з аднаго боку мае правілы не прызнаюць дзвюх маралюў - адной прыватнай, а другой палітычнай - і таму бандытызм ёсць бандытызм, і ані мае перакананні, ані маё становішча не прымушае мяне сунуць палец паміж горлам злачынца і заслужанай ім пятлёй. Але з іншага боку, памылка, хоць і малаверагодная, магла б стаць непраўнай. Кандыдат на шыбеніцу, каб прымусіць шляхетную даму (я раней чуў пра яе) на такі вар'яцкі крок, павінен мець, як і некаторыя іншыя з гэтых шаленцаў, нейкі светлы бок. Я не ведаў генерала, але мог чакаць, што мой ліст зверне на сябе ўвагу. Я не чакаў нічога карыснага і напісаў яму самы журботны ліст, які толькі дазваляў мне мой характар. Прасіў часова прыпыніць выкананне прысуду, прызначыць псіхіятрычную экспертызу і вызначыць магчымасць яго рэальнага ўдзелу ў нападзе.

Выратавальніца з Парыжа ў той жа вечар дабралася да генерала Мартсана, і пакаранне было адкладзена. У выніку маладога чалавека, які відочна добра сыграў сваю ролю вар'ята, накіравалі ў вялікую вар'ятню пад Вілейкай. Губернатара Любімава, які прадэманстраваў мне вялікае сяброўства тым, што агледзеў яго асабіста, праз нейкі час перавялі ў тэлы імперыі. Па просьбе гэтай выратавальніцы, яе муж пагаварыў пра Любімава са Сталіным.

У 1919 г. у Парыжы мяне наведваў адзін з ад'ютантаў Пілсудскага і выказаў шчырую падзяку за тое, што дажыў

да незалежнасці сваёй радзімы. Гэта ўзмацніла сумненні ў слушнасці майго ўмяшання. Але сумненні развеяліся ў наступным, 1920-м годзе, калі мая лаздуская сядзіба была захоплена "пераможнай польскай шабляй", знішчана ёю і я пазбавіўся 40-ка гадовага выніку сваёй працы. Усё ж мой учынак быў добрым, бо ён быў узорна пакараны.

Натуральна, што пасярод усёй гэтай дзейнасці і пастаянных пераездаў паміж Лаздунамі, Вільняй і Пецярбургам, мой даўні любімы хрэснік - Віленскае сельскагаспадарчае таварыства, цалкам засталася па-за ўвагай, і ад пачатку 1906 года я не наведваў ні адзін агульны збор.

[...]

Раздзел XIV.

Пераабранне Дзяржаўнага савета. Аграрнае і фінскае пытанне. Тастамант Агінскага.

[...]

Памёр князь Багдан Агінскі, на працягу апошніх гадоў ужо цалкам бездапаможны і хворы, дзедзіч агромністага ключа Рэтаў на Жмудзі і вялікага маёнтка на Украіне, старэйшы сын князя Ірэнэя і самай маладой з трох апошніх прадстаўніц вялікага роду Каліноўскіх, пра

Князь Багдан Агінскі

Князь Ірэнэй Агінскі

яе раман з Аляксандрам II шмат казалі ў Мікалаеўскія часы. Яго малодшы брат Міхал, таксама бяздзетны, памёр каля 1902 года.

З гэтымі двума братамі Агінскімі закончылася так званая гетманская галіна роду, які па сутнасці, ажно да самых апошніх часоў Рэчы Паспалітай з-за браку адпаведных фундушоў, не належаў да т. з. "каралевічаў" (да якіх належалі і амаль што адначасова страцілі гэта становішча 4 роды: Радзівілы, Пацы, Сапегі, Хадкевічы), але працяглы час лічыўся мясцовай арыстакратыяй - адначасова і родавай, і фундушовай.

Не было чалавека ў Літве, які б не ведаў, што браты Агінскія лічылі сваім спадчыннікам графа Юзафа Залускага, які паходзіў ад роднай сястры іхняга бацькі князя Ірэнэя. Таму граф Залускі, адразу і без усялякіх пярэчанняў, асеў у Рэтаве пры цётцы з Патуліцікіх, удаве Багдана Агінскага. Другая ўдава (па Міхалу Агінскім), багата забяспечаная мужам, з даўніх часоў жыла ў маёнтку мужа Плуноўны, запісанаму на яе пажыццёва. Гэтак было пакуль нейкі ксёндз-жмудзін не выступіў з тастамантам нібыта нябожчыка Багдана, згодна з якім маёнтка Рэтаў і даволі вялікі маёнтка Залессе каля Смаргоні насамрэч

пакінуты невядомому капітану гвардыі Ванлярскаму, сыну палкоўніка гвардыі, які праз некалькі гадоў разам з вядомым фаварытам Мікалая II Безабразавым і контр-адміралам Абазам адыграў вельмі непрыемную ролю ў набывіці велізарных і каштоўных лясоў на рацэ Ялу ў Карэі, што стала асновай першых канфліктаў паміж Расіяй і Японіяй.

У прававой краіне з сур'ёзнай судовай сістэмай, на якую Расія ў той час мела прэтэндаваць, гэты тастамант, хаця б на ім нават і быў надзейны і бясспрэчны подпіс нябожчыка Багдана, не быў б дапушчаны да разгляду грамадзянскім судом. Бо гаворка ішла пераважна пра маёнткі, якія засталіся ў спадчыну ад бацькі Багдана князя Ірэнэя і аўтар тастаманту не згадаў пра маёмасць княгіні, у дзясцове Каліноўскай, якая адышла б да яе сваякоў. Але, галоўнае, у расійскім грамадзянскім праве аб спадчынай нерухомасці было цвёрда запісана, што спадчынныя маёнткі не падлягаюць распараджэнню праз тастаманты. [...]

Прадстаўлены ў суд тастамант князя Багдана Агінскага не мог там разглядацца, бо паходжанне маладога Ванлярскага ад каго-небудзь з Агінскіх не было даказаным, браты Агінскія атрымалі Рэтаў пасля смерці свайго бацькі, але ён сам атрымаў яго не ад свайго бацькі Міхала (знакамітага кампазітара - Л. Л.), але ад маці-італьянкі, вядомай на пачатку стагоддзя сваёй прыгажосцю, спрытам і дрэннымі паводзінамі, яна была прывезена з Венецыі нейкім Нагродзікім (ці Нарымскім). Пасля яго смерці яна зноў выйшла замуж за Міхала Агінскага. Паколькі цары Кацярына і Павел пачалі раздаваць мясцовыя старосты сваім фаварытам, яна адна паляцела ў Пецябург і там, дзякуючы розным сваім талентам, змагла атрымаць Рэтаў (38 000 га) не для свайго мужа, а для сябе і сваіх дзяцей (якіх тады ўжо мела 4). З гэтага моманту князь Міхал ніколі не ездзіў са свайго спадчыннага маёнтка Залессе ў Рэтаў, і яго жонка не сумавала з гэтай нагоды.

Але прайшло ўжо 3 гады пасля незаконнага роспуску другой Дзяржаўнай думы, і зноў запанавалі прыцып "як ваша вялікасць пажадае". Праз 3 месяцы пасля перадачы справы ў суд не было зроблена ніякага кроку, каб зацвердзіць ці адмовіць тастамант. Ванлярскі ў сталіцы ўжо лічыўся спадчыннікам вялізнага маёнтка. Ён служыў у палку, які асабліва шанавалі імператар, а яго жонка, маладая панна з Набокавых, у сталічным бамондзе мела рэпутацыю "вырвівока". Натуральна, на суд прыехалі і дзве княгіні-ўдавы Агінскія, якія былі незацікаўленыя ў справе, бо пасля смерці сваёй легендарнай сваякраві з дома Каліноўскіх²⁰, зладзілі сабе свайго роду манаполію, непараўнальна больш вялікую, чым род Агінскіх.

²⁰ Маці Вольгі Каліноўскай (1820-1899) - Эмілія з роду Патоцкіх (дачка знакамітага Прота Патоцкага), бацька Юзаф Каліноўскі (1785-1825) служыў генералам кавалерыі. Вольга была прынятая ў фрэйліны пры Вялікай княжне Марыі Мікалаеўне.

Неўзабаве на Вольгу звярнуў увагу цэсарэвіч Аляксандр - маладыя людзі часта бачыліся ў палацы, танчылі на бліскучых бальях і маскарадах мікалаеўскай эпохі і менавіта Вольга стала першым сур'ёзным пачуццём будучага цара Аляксандра II.

Зразумела, што ўсе гэтыя вялікапанскія драмы мяне займалі не больш чым анекдоты. Княгіню Марыю, удаву Міхала, я добра ведаў з-за сяброўства з яе мужам. У Пецярбургу яна не прасіла маёй дапамогі. Удаву Багдана, якая, здаецца, не разу не была ў Вільні, я не ведаў, пакуль да мяне не з'явіўся яе блізкі сваяк граф Патуліцкі, якога яна прывезла ў сталіцу як памочніка. Яна сама не ведала пецярбургскі свет, і яе памочнік ведаў яго яшчэ меней. Яны трапілі ў краіну, пра якую Аляксандр Гумбальт сказаў: "Зямля, дзе ўсё магчыма". Неяк, вельмі разгублены Патуліцкі прынёс газету "Біржавыя Ведамасці", у якой быў надрукаваны вельмі небяспечны і хлуслівы ад пачатку да канца артыкул аўтарства нейкай рэптыліі, імя якой я ўжо забыў. Патуліцкі сказаў, што як вядома, цар цалкам чытае газету "Новы Час" (экзэмпляр друкаваўся адмыслова для яго) і бульварную газету "Біржавыя Ведамасці", якую чытаў ён і ўсе кухары ў палацы. І таму, можа, зараз царскасельскі сфінкс нарэшце скажа нейкую думку і тады Рэтаў з Залессем будуць страчаны.

Я ніколі не сумняваўся, што маю справу з добра арганізаванай бандай, і пасада, якую я займаў у той час, не дазваляла мне застацца нейтральным.

[Была праведзеная ўдалая газетнай кампанія на карысць Агінскіх]

Сястра будучага Аляксандра II вялікая князеўна Вольга Мікалаеўна так пісала пра каханую свайго брата: "У яе былі вялікія цёмныя вочы, але без асаблівага выразу. У ёй была несумненнае хараство, але кацінага характару ... якое асабліва дзейнічае на мужчын".

Закаханых акрыляў прыклад дзядзькі, вялікага князя Канстанціна Паўлавіча, які ажаніўся з полькай Жанетай Ловіч і быў з ёю вельмі шчаслівы. Аднак, Імператар Мікалай I ніколі б не змірыўся з такім выбарам сына. Начальнік тайнай паліцыя Дубельт успамінаў: "Наш цэсарэвіч марыў пра Вольгу Каліноўскую - гэта было страшна! Акрамя таго, што такому малайцу, сыну такога бацькі, такому добраму і слаўнаму чалавеку, такая жонка не роўня, дык яна яшчэ і невялікага розуму і полька. Яны спрадвеку варожыя Расіі".

Меры былі прыняты. Цэсарэвіч адправіўся ў падарожжа па Еўропе, у якім ён павінен быў знайсці нявесту-прынцэсу. "Саша з'язджаў з цяжкім сэрцам. Ён быў закаханы ў Вольгу Каліноўскую і баяўся, што падчас яго адсутнасці яе выдадуць замуж", - пісала сястра цэсарэвіча Вольга Мікалаеўна.

У Дармштаце ён звярнуў увагу на зусім яшчэ юную, 15-ці гадовую принцэсу з доўгімі дзіцячымі валасамі. Максімільяна-Вільгельміна падалася цэсарэвічу настолькі кранальнай і далікатнай, што ён зрабіў ёй прапанову. Аднак, па вяртанні ў Пецярбург, раман з Вольгай Каліноўскай успыхнуў з новай сілай. Паколькі раман зайшоў занадта далёка, цару Мікалаю I прыйшлося ўмяшацца. "Ён пагаварыў з ёю і сказаў ёй у простых словах, - піша Вольга Мікалаеўна, - што не толькі два сэрцы, але будучыня цэлай дзяржавы пастаўлена на карту". ...Вырашылі, што Вольга павінна пакінуць двор". Каліноўскай давялося змірыцца. Аляксандр, які знаходзіўся тады ў Магілёве, даведаўшыся пра гэта, "цяжка захварэў".

Каліноўская ў 1840 г. была выдадзена замуж за былога мужа яе памерлай сястры, найбагацейшага магната Ірэнэя Агінскага, сына кампазітара, аўтара знакамітага паланэза, М. К. Агінскага. - *Л. Л.*

²¹ Доктар Юльян Цітыюс Успамінаў:

"1844 г. У траўні, падчас прыезду ўдзельнікаў на так званыя кантракты, інтэлігентныя аматары давалі дабрачыннае тэатральнае прадстаўленне ў Вялікім тэатры, які знаходзіўся на Віленскай вуліцы. Тады гралі камедыю графа Ал. Фрэдры "Помста". Прыпамінаюцца былыя ўніверсітэцкія часы. Каля 1820 г. аўтар - арыстакрат адмыслова напісаў свой твор у 5 ці 6 актах.

З часам існаванне тэатра пачало камусьці муляць. Было вырашана ўжываць рускую мову разам з польскай і з даходаў горада заплаціць на гэта 3000 руб. Але цывільны губернатар пажадаў купіць гэты тэатр і патрабаваў не малых рэпарацыяў у памеры 12 ці 14 тысяч рублёў за змах і плошчу перад ім. [...]

Першы публічны тэатр у Вільні адчыніў слаўны Войцех Багуслаўскі ў 1785 г. у палацы Аскеркі, які потым быў перароблены Мікалаем Абрамовічам і набыты для віленскіх губернатараў.

Можа і трэба верыць прынцыпу: "Пасля падзеі - не значыць, што ў выніку яе", але вынікі майго артыкула не далі чакаць сябе доўга. Верагодна, імператар Мікалай II нарэшце выказаўся ў тым сэнсе, што не вельмі прыемна, каб афіцэр яго любімага палка ўблытаўся ў такую падазроную гісторыю. Праз некалькі дзён малады Ванлярскі, яго бацька і жмудскі ксёндз, які напісаў і прадставіў тастамант, ужо сядзелі пад замком. Яшчэ да ад'езду са сталіцы я меў прыемнасць быць на працэсе гэтых паноў, які скончыўся суровымі пакараннямі вінаватых (акрамя палкоўніка, супраць якога не было ясных доказаў) і скасаваннем сфальшаванага тастаманту. У хуткім часе ўдава Багдана Агінскага і Юзаф Залускі атрымалі сваю маёмасць. [...]

Раздзел XVI.

Віленскі тэатр, 1910-1914. Заснаванне таварыства. Смерць Сталыпіна [...]

На працягу 1,5 пакаленняў, з 1862 г., калі ў гарадскім тэатры, які месціўся ў будынку ратушы, пасля абавязковай аднаактавай п'есы на рускай мове, далейшае прадстаўленне ішло па-польску²¹. І да восені 1905 г. 2/3 каталікоў з 200-тысячнага насельніцтва Вільні, слова *тэатр* уяўлялі

сабе так, як можа ўявіць сабе слова *снег* афрыканскі негр. Наведваць рускі тэатр саромеліся, тынгел-тангл Шумана²² ўспрымаўся як біржа прастытутак, і яго наведвала толькі "залатая моладзь", таму абсалютная большасць вільнян не ведала нічога іншага, акрамя канцэртаў заездных артыстаў.

У верасні 1905 г., адразу пасля з'яўлення "Кур'ера Літоўскага", улада пад уздзеяннем гэтай газеты, пагадзіліся на серыю спектакляў варшаўскай трупы "Размаітасці". Трупа грала ў летнім тэатры таго самага Шумана. Рэпертуар быў чыста літаратурны без дамешкаў "патрыятызму".

Я не прапусціў ніводнага спектакля. Было бачна, як паступова расце колкасць наведвальнікаў-рабочых. З цікавасцю слухаў я размовы публікі і быў здзіўлены руплівасцю і ўзроўнем свядомасці публікі. Да таго ж кожныя 25 капеек заплачаныя за месца ў партэры рагавалі рубель, які пайшоў бы ў шынок.

Паўстала праблема памяшкання, бо гэты тэатрык на 400 месцаў у батанічным садзе - сапраўдны барак, мог працаваць толькі з 1 траўня па 1 кастрычніка - як раз падчас "мёртвага" тэатральнага сезону. А былы гарадскі тэатр, пабудаваны, калі горад быў у 4 разы меншы, заняла расейская трупа, ён пераважна меў яўрэйскіх гледачоў. Таму, памацаўшы свае кішэні і абдумаўшы свае магчымасці, якія не дазвалялі мне аднаму ўзяцца за справу, напісаў артыкул у газету, у якім растлумачыў неабходнасць пабудовы тэатра і завяршыў яго сцвярджэннем, што калі можна знайсці па-сапраўдному здатнага чалавека, які зможа заснаваць адпаведнае таварыства (маючы на ўвазе с. п. Юзафа Мантвіла), тады я гатовы далучыцца да справы і ахвяраваць на яе 20 000 рублёў²³.

Пан Мантвіл, заўзяты грамадскі дзеяч гуманітарна-дэмакратычнага накірунку і зусім не "паланізатар" (як карэнны жамойт, ён быў больш схільны да летувісаманства), не хацеў нават і чуць пра гэта, тым больш, што ён заснаваў сярод рабочага класу спеўнае таварыства "Лютня" і будаваў для яго ўласны танні і практычны будынак. А я сышоў з "Кур'ера" пакінуў Вільню дзеля Парыжа і Пецярбурга, і мой праект заснуў. [...]

Тым часам пад эгідай ардынатавай Клемянціны

Тышкевіч было заснавана "Таварыства заахвочвання сцэнічнага мастацтва", членам якога я быў толькі намінальна як падпісчык. Штогод ад Клемянціны ішло каля 5000 рублёў на падтрымку польскіх спектакляў. Але з будынкам было штораз цяжэй. З гарадскога тэатра пераехалі ў вялізную залу ў новапабудаваным доме каля Вострай брамы. Гэта зала мела дрэнную акустыку, кепскае асвятленне, і калі на перадзе яшчэ было нешта бачна і чутна, дык у канцы залы не было ні першага ні другога, і зала таму заўсёды была напаяўпуста. Антрэпрэнёр страчваў грошы і аднойчы ў цудоўную ноч здарыўся пажар, ды такі добры, што зала і застрахованы тэатральны рэквізіт згарэлі, а ўвесь дом ацалёў. І тады дзе працаваць? На вялікім пляцы ў Лукішках быў стары і сухі як порох, збіты з дошак цыркавы барак. Цыркавыя трупы выступалі тут толькі ўлетку, хаціна не прыносіла прыбытку і Таварыству ўдалося яе тання арандаваць. Калідоры пры гэтым ацяпляліся жалезнымі печкамі, арэна перараблялася ў партэр, гледачы ад сцэны аддзяляліся дошкамі. Нейкім чынам тут удалося размясціць трупу і ставіць спектаклі. Аднак справы ішлі дрэнна. Нешматлікая публіка запаўняла танні месцы, бо ўжо ведала пастаноўкі, больш багатая не ішла, бо была пакрыўджаная агідным смуродам. На арэне, гэта значыць у партэры, пад пілаваннем ляжаў тоўсты слой конскага гною, а ў падзеленым перагародкамі калідоры, без каналізацыі, стаялі збітыя з дошак кабінкі "Для паноў" і "Для паняў". Аднойчы я зайшоў у гэты смярдзючы барак і збег пасля першага акта. Са свайго боку, губернатар Любімаў папярэдзваў, што з дня на дзень ён будзе вымушаны зачыніць гэтае гняздо пажараў. І таму актуалізавалася пытанне пабудовы новага тэатра.

Неўзабаве пасля выбаў у Думу, мяне наведваў пан Александровіч (той самы, які некалі пазнаёміў мяне з прынцыпамі эндэцыі), ён пісаў на тэатральныя тэмы ў "Кур'еры Літоўскім" і лічыўся даверанай асобай пані ардынатавай Тышкевіч. Александровіч ад імя гэтай дамы прасіў мяне забыцца пра старую сварку і наведваць пані Тышкевіч, каб дасягнуць паразумення ў справе будаўніцтва тэатра.

(Працяг у наступным нумары.)

1846 г. Адкрыццё дзяржаўнага польска-рускага тэатра ў вялікай зале Ратушы, дзе адбываліся соймікі і канцэрты.

Цывільны губернатар Жарабцоў чынна гэтым займаўся. У абодвух канцах залы былі збітыя каланады, усталявана сцэна і на слупах зроблена ложка. Вось ужо паўвеку, на ішчасце, не было пажару, і тая ложка ўсё гэтак жа трымаецца на драўляных слупах.

Пра гэты зал з захапленнем успамінаў у Дрэздане слаўны скрыпач Караль Ліпінскі, і ўсе спявачкі таксама хвалілі цудоўную акустыку. Тут горад даваў баль для цара Аляксандра I." - Л. Л.

²² Кавярня ці рэстаран, у якім адбываліся выступы артыстаў. Шуман меў дзве такія ўстановы - у сяродмесці і ў батанічным садзе. У кавярні батанічнага сада ў Шумана выступалі немкі ці французанкі, і таму пераважалі не рускія песні, а неабходная квота рускіх песняў замяшчаліся ўкраінскімі. Пры кавярні ўтварыўся сапраўдны "гарэм" з так званых "шуманавак", вакол іх працавалі і "вольнапрактыкуючыя" жанчыны старажытнай прафесіі. Паліцыя мірылася з начнымі гулянкамі і маладыя абшарнікі гарнуліся да гэтай установы. За 30 гадоў значная частка мясцовых маэнтаў прайшла праз установу Шумана, як праз першы калідор Зямельнага банка, з наступнымі продажам за даўгі. - Л. Л.

²³ Спынюся трошкі на гэтым эпізодзе маёй грамадскай кар'еры, бо хрысціянская пакара прымушае мяне прызнацца ў адным з найвялікшых глупстваў, якія я здзейсніў у сваім жыцці, і таксама таму, што гэты падзея мяноць тыповую карціну перадаенных нораваў і метадаў, якія практыкаваліся ў асяроддзі тагачаснай польскай "інтэлігенцыі".

Беларусы сустракаюцца з індзейцамі

Больш сумнага, чым смешнага: Кануннікаў, Перцаў, Савосценка, Шаранговіч

(Працяг, пачатак гл. у № 19, 22, 24, 27, 30-34, 36-48, 50-52 (2022); 1-52 (53-104) (2023); 1-50 (105-154) за 2024 г.)

КАНУННІКАЎ Сяргей (3) - заключная частка неспакойнай гісторыі пра беларускага інжынера ў Нікарагуа.

Вячаслаў Вольскі

СЯРОД СМУГЛЫХ КАМΠΑНЬЕРАС (3)

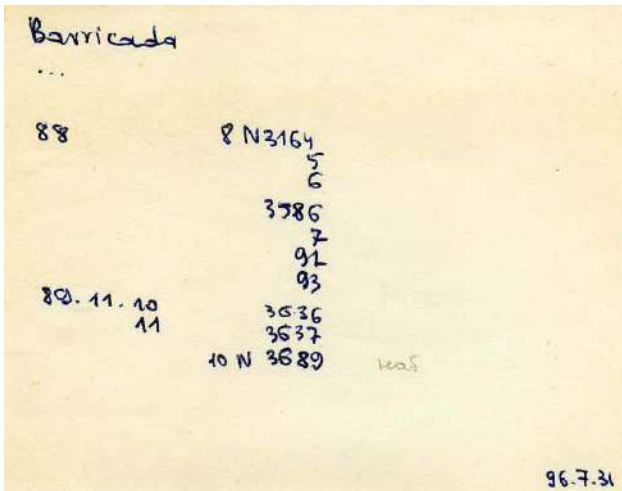
І ўсё ж пасля кароткай паўзы Сяргею Іванавічу захацелася прадоўжыць размову з Рафаэлем пра яго асабістае жыццё, такое нялёгкае і загадкавае. Таму ён спытаў:

- Скажы, Рафаэль, а дома ведаюць, дзе ты і што з табой?

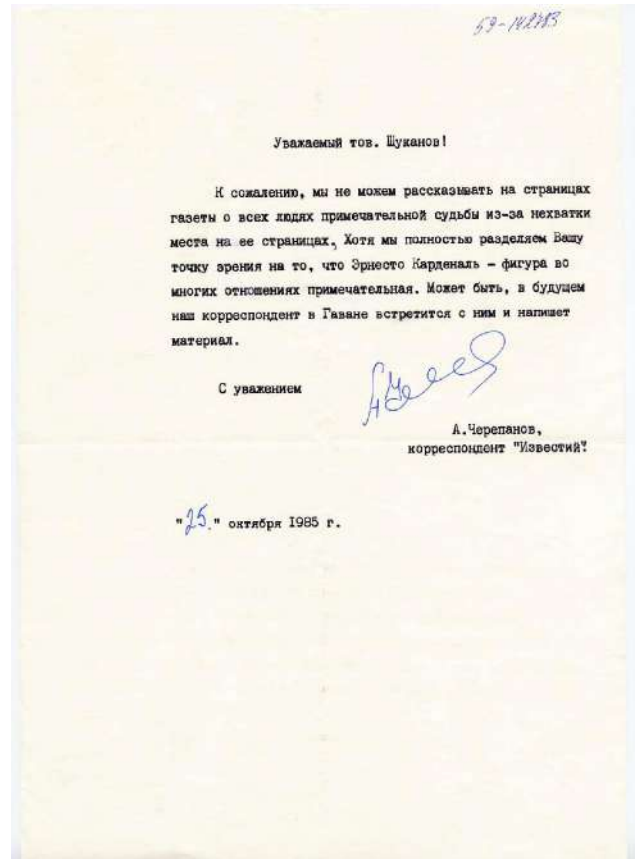
- Не, не ведаюць, - адказаў ён не адразу, урасцяжку.

Пры гэтым смуглявы твар яго неяк пасуровеў, і пасля роздуму Гарыста дадаў:

- Настане час для маёй радзімы - будуць ведаць. А пакуль тут я больш патрэбны. Між іншым, як і ты, кампанера Сергію. Хіба не так? - Рафаэль павярнуўся да інжынера Кануннікава, глянуў на яго сваімі чорнымі вачамі і, не чакаючы адказу, прадоўжыў: - Мы з табою, кампанера, з аднаго Інтэрнацыянала. Як казаў ваш легендарны Чапаеў, з таго, за які быў Ленін.

Адно з нікарагуанскіх выданняў у Гомелі. *Barricada (Managua, Nicaragua), periódico oficial del Frente Sandinista de Liberación Nacional (FSLN) (газета выходзіла ў 1979-1998 гг.). Картка рэгістрацыі*

Письмо корреспондента "Известий" А. Черепанова Н. Шуканову (Жлобин) 1985-10-25. ТЕМА: Эрнесто Карденаль

Рафаэль памаўчаў, высунуў з кабіны сваю галаву з чорнай чупрынай, каб асвяжыць твар сустрэчным ветрам, і зноў вярнуўся да ранейшай гаворкі.

- Цудоўны ваш фільм пра Чапаева. Колькі ў адважнага камандзіра было рэвалюцыйнай страці! А якая храбрасць! Я глядзеў тую кінастужку кожны дзень на працягу тыдня. І яшчэ запалі мне ў душу радкі вашага паэта Твардоўскага:

А если б было суждено
На баррикадах пасть,
В какой земле - мне все равно, -
За нашу б только власть.

- Здрава сказаў! Гаварыў пра вас, а выйшла - і пра нас таксама. Ведаеш, кампанера Сергію, нашы народы - і нікарагуанскі, і коста-рыканскі, і ўсе астатнія Цэнтральнай Амерыкі, вельмі малыя. У адзіночку ім нічога не дабіцца, не пазбавіцца ад засілля вялікага суседа -

НИКАРАГУА, НИЧТО БОЛЬШЕ ЧЕМ ПРОСТО НАДЕЖДА.

Не претендуя на серьезный экономический или политический анализ сегодняшней ситуации в Никарагуа, прекрасно понимая, что это тема для отдельного исследования, которым должен заняться специалист, хочу предложить некоторые замечания с натуры, сделанные в Никарагуа в январе этого года и поделиться моим пониманием того, что же там сейчас происходит и какую роль может сыграть советская общественность в оказании помощи народу этой страны.

Что касается особых впечатлений и парадоксов латиноамериканской действительности (да простят мне никарагуанские друзья это слово), искать этого специально не приходилось; на выезде из аэропорта Сантито нас уже поджидала стайка обескураженных, грязных и очень серьезных детей, которые с протертыми руками бросались навстречу каждому появляющемуся иностранцу... Через несколько минут уже на носсе везуем в Манагуа – десятки грузезинок с вооруженными АК парнями и девченками в платяной форме США еще раз напомнили нам где мы находимся. Вдоль всей яркой, окруженной красками тропиков дороги – чередующиеся с рекламой "Кока-каши" плакаты: "Рейган уходит – революция остается!". "Здесь не сдаётся никто!" И тут же рядом, очень мало, всего несколько, лезущих опешенщи, которая пользуется в этой стране почти невероятной политической свободой, чего при подобной ситуации не допустили бы ни одне правительство в мире. И несомненно на кризис, парализовавший сегодня практически все сферы жизни Никарагуа, абсолютное большинство населения поддерживает сандинов.

Своей ставкой на непрекращающую агрессию, администрация США стремилась и стремится подорвать экономику страны и вызвать недовольство народа революционной властью. Первого империализма добились. Что же касается второй, главной цели – изначальное, самое сильное наше впечатление в Манагуа – это антиамериканские

- 9 -

Мы в долгу, потому что её женщины так рано стареют и делают для революции не меньше, а порой и больше, чем мужчины и гибнут раньше с ними от пуль байбриков.

В долгу, потому что всё это происходит в прекрасных местах, где сама мысль о смерти кажется кощунственной.

Потому что мы до сих пор так мало знаем об этой стране.

Мы в долгу, потому что и наш народ был когда-то в возрасте народа Никарагуа.

Олег Ясинский

Киевский центр солидарности с
борющимися народами Латинской Америки.

Олег Ясинский (Киевский центр солидарности с борющимися народами Латинской Америки). Никарагуа, ничто большее чем просто надежда (один из экз., переданных гомельчанам) p. 1 of 9

Oleg Yasinsky. Nicaragua, More Than Just Hope (article) p. 9 of 9. Nicaragua, algo mas que esperanza (uno de los ejemplares entregados a los habitantes de Gomel). Олег Ясинский. Нешта большае чым проста надзея. Олег Ясинський. Нікарагуа, щось більше ніж проста надія

дзядзькі Сэма. Але калі мы з'яднаемся і будзем адзін за ўсіх і ўсе за аднаго, тады мы зможам пастаяць за сябе.

Рафаэль прыбавіў скорасць, каб не адставаць ад ідучага наперадзе МАЗа Хуана Радрыгеса, і правёў позіркам па сваіх дзверцах кабіны. Яны былі зрашэчаны кулямі, трыма з іх смяртэльна быў паранены на мінулым тыдні шафёр Луіс, калі вяртаўся з рэйсу. Калону абстралялі "контрас" каля гандураскай граніцы. Луіс памёр у дарозе, а яго МАЗ таварышы прыцягнулі на базу на буксіры.

Гаворка перапынілася. Хуан прасігналіў. Збавіў скорасць, звярнуў на ўзбочыну і Рафаэль. Вылезлі з кабіны і падышлі да Радрыгеса. Калону спыніў салдат-сандзініст:

- Далей ехаць нельга, там ідзе аблава на банду "контрас", якая ўчора пранікла з-за кардону.

Уперадзе, у гарах, сапраўды былі чуваць стрэлы. Яны то сціхалі, то зноў узмацняліся.

- І колькі ж мы тут будзем так стаяць? - нерваваўся Радрыгес, падступаючы праз гадзіну да байца.

- Пакуль не прыкончым банду, - быў няўмольны той.

- У нас няма часу, кампанера, разумеш, кожная

хвіліна дарагая. У Мадрысе тоны кофэ прападаюць. Яго трэба вывозіць з плантацый.

- Увогуле, калі вы так спяшаецеся, - злітаваўся паставы, - то скажу вам на сакрэту: вось за гэтым гаем ёсць аб'езд на Мадрыс, але я вам не гарантую, што там усё спакойна.

- Шчыра дзякую, кампанера, - узрадаваўся Радрыгес, што знайшлося нейкае выйсце, і падаў каманду: "Па машынах".

Калона ішла далей, на поўнач. Цяпер ужо Сяргей Іванавіч сеў за руль МАЗа, змяніў Рафаэля. Ён углядаўся ў трывожную насцярожаную далячыню і думаў над высокім зместам кароткіх радкоў паэта, нагаданых яму Рафаэлем. Тут яны набывалі сваё асаблівае гучанне. Інжынера Кануннікава кранула такая перакананасць Рафаэля. Гэта не была бравада юнака, які без агляды кідаўся ў нейкую невядомую схватку. Здзіўляла яго святмасць і загартуўка. Інжынер Кануннікаў і сам адчуваў, што за гэты рэйс яму не проста спадабаўся гэты юнак, а ён знайшоў з ім поўную роднасць душ, хоць у

ранейшых іх лёсах нічога не было агульнага. Нянавісьць да ворагаў простага люду яму, інжынеру Кануннікаву, перадавалася з малаком маці і бацькавым мудрым словам яшчэ з дзяцінства. У гады вайны яны не раз глядзелі смерці ў вочы: маці была партызанскай медсястрой, сама была паранена, а бацька салдатам прайшоў ад Масквы да Кёнігсберга. І чаго толькі не было на гэтым шляху!

У Рафаэля зусім іншыя былі бацькі і зусім іншае дзяцінства. Але цяпер іх лёс звёў разам тут, у далёкай і чужой краіне. І ўсе яе трылогіі і беды яны ўспрымаюць, як свае. І гатовы дзяліць з Хуанам Радрыгесам і яго сябрамі ўсё, што выпадзе ім у гэтым небяспечным рэйсе. Пэўна, у кожнага пакалення інтэрнацыяналістаў была свая рэвалюцыйная маладосць. У адных была Іспанія, у другіх Куба, у трэціх Ангола ці Афганістан. А ў яго, інжынера Кануннікава, з Рафаэлем Гарыта было Нікарагуа.

Літ.:

12913 Проханов А. *И вот приходит ветер: роман // Знамя. 1984. № 9. С. 3-78; № 10. С. 3-112. (Позже печатался под заг. "Контрас" на глиняных ногах".)*

12914 Проханов А. *"Контрас" на глиняных ногах: роман. М., 2007. ("Они осматривали машинный двор, где стоял синий трактор "Беларусь", и индеец, длиннорукий, перепачканный маслом, возился в моторе, а другие протягивали ему ключи, ловили каждое движение. Отирали трактору фары, стекла, блестящие, стертые о землю плуги".)*

ПЕРЦАЎ Уладзімір (Vladimir Pertsev, Uladzimir Pertsau) - гісторыка родам з Курска і яго спадарожнікаў, акрамя прыязмлення на Алясцы і ў Альберце, экскурсій па Сан-Францыска і Каліфорніі з наведваннем рэзервацыі, чакаў агляд багатай галерэі твараў прадстаўнікоў усіх рас на Сан-Францыскай канферэнцыі (25.04 - 26.06.1945). Сярод 50 дэлегацый краін-заснавальніц ААН былі наступныя з Амерыкі: Аргенціна, Балівія, Бразілія, Венесуэла, Гаіці, Гандурас, Гватэмала, Дамініканская

Дэлегацыя БССР, накіроўваючыся на канферэнцыю ААН у Сан-Францыска, прыязмлялася ў Фэрбанксе. Фота 4.05.1945

Дэлегацыя Беларускай ССР на канферэнцыі ў Сан-Францыска. Left to right / Слева направо: Anton Zhebrak (А. Р. Жэбрак), Kuzma Kiselyov (К. В. Кіселев), Vladimir Pertsev (В. Н. Перцев), Grigory Baidakov (Г. И. Байдаков). Standing / Стояют: Vyacheslav Formashev (В. И. Формашов), Mikhas Lypkov (М. Т. Лыньков), Maria Petrova (М. И. Петрова), Leonid Kaminsky (Л. И. Каминский), Frol Shmygov (Ф. П. Шмыгов)

Рэспубліка, ЗША, Калумбія, Канада, Коста-Рыка, Куба, Мексіка, Нікарагуа, Панама, Парагвай, Перу, Сальвадор, Уругвай, Чылі, Эквадор (22).

Эпізод першага знаёмства з Амерыкай ілюструе здымак каля самалёта ў Фэрбанксе (Аляска) 4.05.1945 г. Прадстаўнікі Беларускай ССР на канферэнцыі ў Сан-Францыска пералічаныя ў подпісе да іншага, хрэстаматыйнага здымка, дзе злева направа сядзяць А. Жэбрак, К. Кісялёў, У. Перцаў, Г. Байдукоў; стаяць: В. Фармашоў, М. Лынькоў, М. Пятрова, Л. Камінскі, Ф. Шмыгаў. Акрамя таго, у выніку вывучэння і публікацыі дакументаў даследчыкам тэмы "Беларусь у ААН" У. Снапкоўскім выявілася і ўключэнне ў групу перакладчыцы-стэнаграфісткі Несцеравай.

Старшыня СНК БССР П. Панамарэнка даслаў В. Молатаву прапанову пра склад дэлегацыі з пяці асоб: "Жэбрак А. Р. - акадэмік, глава дэлегацыі БССР, Байдуков Г. И. - член правіцельства Беларускай ССР, Азаренко Е.К. - грамадзянскі дзеяць Беларускай ССР, Ромашко К. И. - грамадзянскі дзеяць Беларускай ССР, Перцев В. Н. - заслужаны дзеяць навуки". У Маскве кандыдатуры былі ўхвалены, але 30.04.1945 г. "Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР пасля ўзгаднення з бюро ЦК КП(б)Б прызначыў афіцыйную дэлегацыю БССР у іншым складзе: К. Кісялёў (кіраўнік дэлегацыі), А. Жэбрак, У. Перцаў, Г. Байдукоў, Ф. Шмыгаў". М. Лынькоў і іншыя былі тэхнічнай часткай групы.

6.05.1945 г. дэлегацыя БССР разам з дэлегацыяй УССР прыбыла ў Сан-Францыска.

З казусаў на канферэнцыі была просьба Кісялёва да арганізатараў змяніць таблічку "White Russia" на

Envelope from Rising Arrow (Sunnyvale, California) to Eduard Gutkin (San Francisco) postmark San Francisco, CA 1994-06-02 (package from a Bay Area bookstore and cultural center)

"Byelorussian Soviet Socialist Republic". На наступны дзень - яшчэ "гісторыя з геаграфіяй": Перцаў, не інфармуючы Кісялёва, звярнуўся ў сакратарыят з патрабаваннем паставіць беларускую таблічку побач з саюзнай. Кіраўніку нашай дэлегацыі ўдалося супакоіць навукоўца, што размяшэнне краін па алфавіце не з'яўляецца дыскрымінацый (нават у асаблівым выпадку з БССР, УССР і СССР).

Завяршэнне першага этапу станаўлення ААН адбылося восенню ў Нью-Ёрку. Паводле сведчанняў асобных аўтараў (напрыклад, М. Стынгла), карэнныя жыхары краіны месцазнаходжання штаб-кватэры перадалі прадстаўнікам вялікіх (і, верагодна, не толькі вялікіх) дзяржаў люлькі міру, якія ўжо былі вядомыя як "сімвал узаемаразумення, супрацоўніцтва, асуджэння вайны".

Перцаў, які да пераезду ў Беларусь склаў разам з будучым вядучым амерыканістам краіны А. Яфімавым "Нарысы новай гісторыі (XVI-XIX стст.)" (М., 1918), быў гісторыкам-медывявістам і германістам. Але ён заходзіў і ў вобласць першабытнасці. Перад самай вайной выйшаў артыкул Перцава "Праблемы сям'і, прыватнай уласнасці і дзяржавы ў работах Энгельса", у якім гісторык разгледзеў і некаторыя спрэчныя праблемы, у т. л. "вылучэнне пастухоўскіх плямёнаў, якое развілася не ў Амерыцы, як мацярынскі род, а пераважна ў Азіі" і "прывяло да стварэння нечуваных да таго часу крыніц багаццяў".

Літ.:

12344 Лістападаўскія сустрэчы - 5. Праблемы старажытнасці і сярэднявечча: зборнік артыкулаў на матэрыялах Міжнароднай навуковай канферэнцыі ў гонар акадэмікаў М. М. Нікольскага і У. М. Перцава (13-14 лістап. 2003 г., Мінск) / навук. рэд. В. А. Фядосік і І. А. Еўтухоў. Мн., 2005.

10321 Матэрыялы VI Міжнароднай навуковай канферэнцыі ў гонар акадэмікаў АН БССР Н. М. Нікольскага і В. Н. Перцава, 7-9 апр. 2005 г., Мінск /

под ред. В. А. Фядосіка, И. О. Евтухова. Мн., 2005.

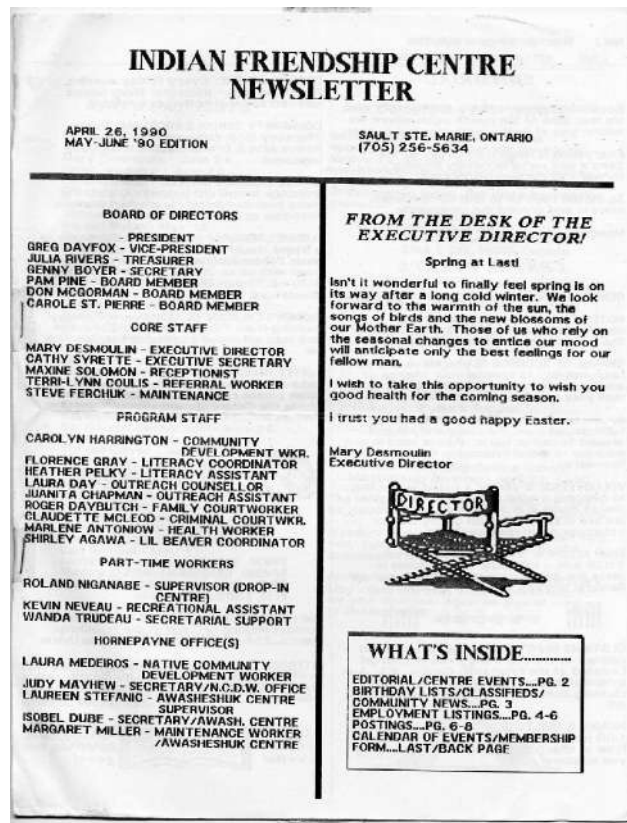
10250 Фядосік В. А. VI Міжнародная навуковая канферэнцыя ў гонар акадэмікаў М. М. Нікольскага і У. М. Перцава // Працы гістарычнага факультэта БДУ: навук. зб. Вып. 3 / рэдкал.: У. К. Коршук (адк. рэд.) [і інш.]. Мн., 2008. С. 152-154.

САВОСЦЕНКА Igar (Igar Savostsenka, Savostenko, Игорь Савостенко) - мы змясцілі артыкул гэтага журналіста не ў сувязі з падзеямі снежня 2024 г. у Сірыі - проста супала, што ў публікацыі, якая служыць асновай для ўключэння яго ў нашу серыю і якая была выбраная ў чарговы выпуск, згадваецца Алепа.

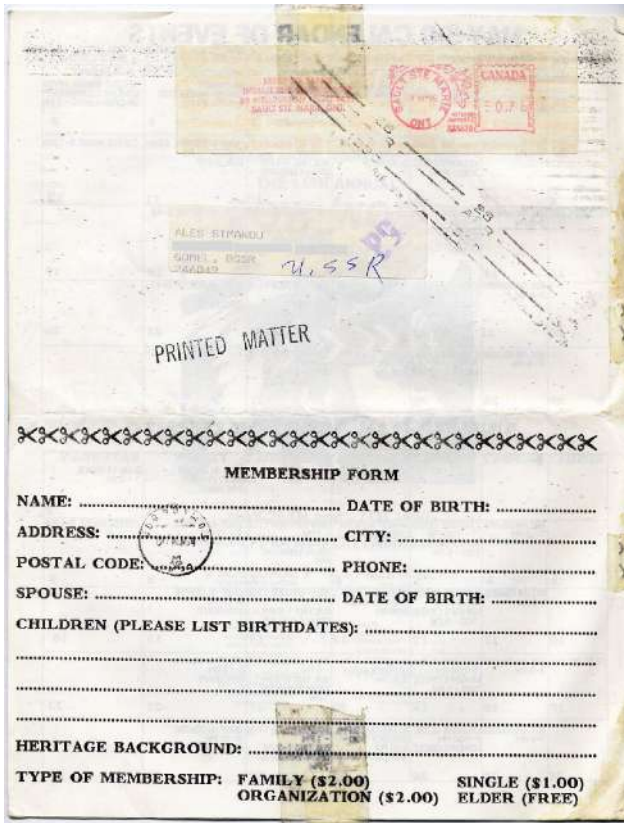
Галоўны рэдактар "Народнай газеты" згадаў сваё веданне канадскіх рэзервацый на ўласныя вочы. Інфармацыю негатыўнага характару журналіст устаіў у свой публіцыстычны артыкул, які пачынаецца са слоў "Днямі ў сірыйскім Алепа..." І мы хацелі проста пералічыць краіны і народы, канфлікты, да якіх ён праводзіць "індзейскую" паралель. Аднак вырашылі даць кантэкст даслоўна, хоць ён і надзвычай непрыемны.

У ім згадваюцца розныя варыянты ксенафобіі. Як асноўны матыў, тым не менш, перад уласна тэкстам выносіцца: "Фактаў нападу на хрысціян сёння дастаткова".

На ўпамінанне канадскіх рэзервацый і гарадскіх індзейцаў Канады ў падобным матэрыяле пра ксенафобію, нецяпімасць і гвалт, незаконнае перасячэнне

Indian Friendship Centre Newsletter (Sault Ste. Marie) 1990 May - June (1990-04-26) front cover

*Indian Friendship Centre Newsletter (Sault Ste. Marie)
1990 May - June (1990-04-26) back cover*

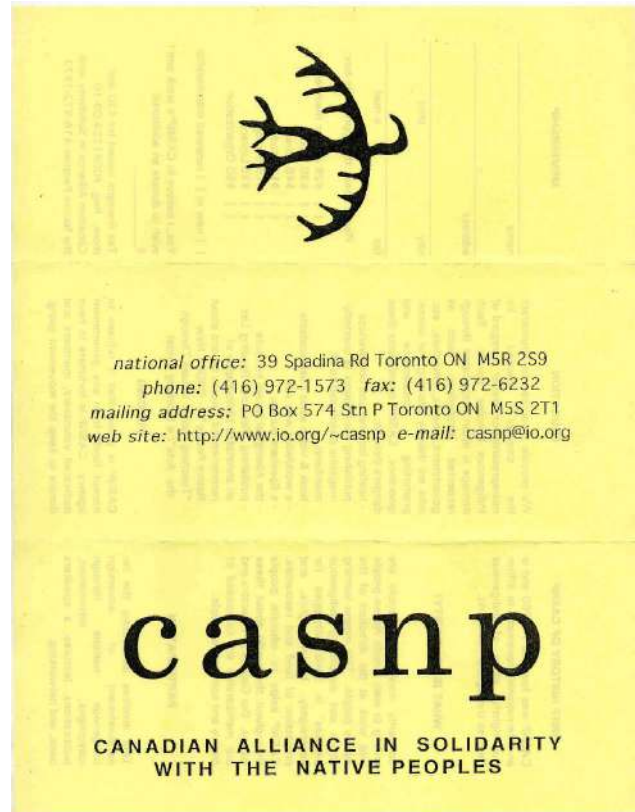
мяжы Еўрасаюза публіцыст мае права. Ён імкнецца паказваць праблему неаднабока - прыклады неталерантных поглядаў і ўчынкаў часта ёсць з двух бакоў таго ці іншага канфлікту. Пры гэтым можна заўважыць, што прыклад з індзейцамі ў гарадах, прадстаўленымі амаль што "прыхаднямі", падобнымі да незакопаслухмяных мігрантаў у Еўропе, мае той нюанс, што нават у гарадах яны застаюцца карэннымі жыхарамі Канады, а ўсе астатнія - нашчадкамі мігрантаў або новымі мігрантамі. (Яшчэ расказваюць байку, што адзінымі карэннымі жыхарамі Амерыкі з'яўляюцца метысы, а астатнія, уключаючы індзейцаў, - мігранты.)

<https://www.sb.by/articles/chertsy-dushy.html> (дата публікацыі: 2.09.2016).

Ігар Савосценка

ЧЭРЦІ Ў ДУШЫ (2016)

Днямі ў сірыйскім Алепа быў забіты прэс-сакратар "Ісламскай дзяржавы". Сам па сабе факт даволі банальны: падчас ваенных дзеянняў загінуў чарговы тэарыст, хаця і высокапастаўлены. Аднак за 39 гадоў свайго жыцця ён усё ж паспеў пасеяць сярод аднадумцаў па ўсім свеце зерне зла і нянавісці, паколькі горача заклікаў забіваць няверных паўсюдна.

*Information about Canadian Alliance in Solidarity
with the Native Peoples (CASNP) received from CASNP
1996-12-06*

Фактаў нападу на хрысціян сёння дастаткова. Апошні інцыдэнт адбыўся ў прыгарадзе Марсэля [Марселя]: невядомыя зламыснікі моцна пабілі юнака за каталіцкі крыжык на шыі.

А ў Егіпце раз'юшаны натоўп сарваў адзенне з састарэлай хрысціянкі, прымусіўшы яе ў такім выглядзе прабегчы па вуліцы. Падстава для гэтага дзікунства - чуткі, што яе сын сустракаецца з мусульманкай.

Неўзабаве, ужо на глебе нацыянальнай нецярпліва-сці і з-за бяздзейнасці мясцовых уладаў, ва ўкраінскай вёсцы Лашчынаўка Адэскай вобласці адбыліся пагромы. Індыкатарам трагічных падзей паслужыла забойства 20-гадовым маладым чалавекам з цыганскай дыяспары маладзенькай дзяўчынкай. На жаль, падобных выпадкаў у многіх краінах і па розных прычынах становіцца ўсё болей - у людзей ажываюць сапраўдныя "чэрці ў душы".

Адсюль і стаўленне ў Еўрасаюзе да мігрантаў як патэнцыяльных лайдакоў, злодзеяў [зладзеяў] і экстрэмістаў. Яны, на думку карэнных жыхароў, не толькі эканамічна, але і духоўна разбураюць Стары Свет. Атрымліваецца, палітыка слаўтай еўрапейскай мультыкультурнасці не прайшла выпрабаванне жыццём.

З нагоды я ўзгадаў рэзервацыі індзейцаў, якія мне давалося бачыць у Канадзе. Там адрываюцца грамадствам людзі ізалявана жывуць на дапамогу дзяржавы альбо на вуліцах буйных гарадоў публічна паляць марыхуану і

BRIEF HISTORY OF CASNP	EDUCATION	MEMBERSHIP
CASNP was founded in 1960 and is an international movement to affirm the rightful place of Indigenous Peoples throughout the world.	We provide resources to counteract the damage caused by misrepresentation and/or disregard of Indigenous Peoples' issues. Such damage is often perpetrated through respected institutions such as government, media, churches, etc. who are thereby allowing - or worse, promoting - intolerance and ignorance. CASNP counteracts these dangers through:	name: _____ address: _____ city: _____ prov: _____ fax: _____ e-mail: _____
WHAT IS SOLIDARITY? Solidarity means that people are willing to walk beside Native people and work at the direction of the Native people. This means learning about and supporting Indigenous peoples' in their struggles for sovereignty, human rights, and protection of land and resources. CASNP helps to educate people throughout the world about these issues. Our Council of Directors and our membership are composed of Native and non-Native people.	hosting lectures and conferences publishing the <i>Phoenix</i> (a quarterly magazine distributed to all members) book & video sales - list available a worldwide web site a Speakers bureau the Aboriginal Issues Institute publishing "Resource Reading List: an annotated bibliography of recommended works by and about Native People", - <i>CHURCH New</i> - Teaching Native Values Through the Arts" (a teaching guide)	Please check the appropriate box: ☐ \$25 regular membership ☐ \$30 U.S.A. ☐ \$45 others ☐ \$15 Student ☐ \$15 Senior ☐ \$35 Library ☐ \$50 Organization ☐ new or ☐ renewed membership
PARTICIPATION This involves advocating the re-establishment of sovereign Indigenous nations through campaigns, information, publications, lectures, a speakers bank, and networking.	FUNDING CASNP is proud that it refuses to accept funds from any government agency. CASNP is fortunate to have dedicated volunteers, members and donors to keep the movement going.	Yes, I believe in CASNP's work and I wish to donate an additional \$ _____ Tax Receipts issued for \$20 and more. Reg. #0081224-09-10. Canadian Alliance in Solidarity with the Native Peoples 416-972-1573

Canadian Alliance in Solidarity with the Native Peoples pamphlet

просяць міласціну.

Еўропе цяпер усё цяжэй стрымліваць уцекачоў: гучныя заявы ў тэму ўсё часцей гучаць з вуснаў еўрапейскіх лідараў. Так, урад Нарвегіі мае намер высласць з краіны палову бежанцаў, што прыбылі летась (гэта 15 тысяч чалавек). Прэм'ер Віктар Орбан заклікае будаваць другую антыміграцыйную агароджу на поўдні Венгрыі. Яго падтрымлівае кіраўнік Чэхіі Мілаш Земан, упэўнены ў поўным закрыцці ад бежанцаў знешніх межаў ЕС.

Днямі ў "міграцыйную" статыстыку трапіла і Беларусь, дзе дзве сотні чачэнцаў пад выглядам бежанцаў спрабавалі пранікнуць у Польшчу з нашай тэрыторыі.

Вось такія навіны. Сустрэнемся...

Літ:

313 Сидоров Б. *Война с курильщиками вовсю развернулась в Канаде // Знамя юности. 1991. 23 апр. ("Высокие налоги привели также к значительной активизации "черного" рынка табачной продукции, где властвуют выходцы из резерваций канадских индейцев, освобожденных от уплаты такого налога").*

315 Чепоров Э. *Пуля - за слово нередко грозит журналисту // Знамя юности. 1991. 25 апр. (Нью-Йорк; "В Канаде власти применили насилие, чтобы не позволить журналистам рассказать о конфликте между индейским племенем и государством").*

923 Ахвяры паляўнікоў за галавамі // Народная газета. 1991. 27 снеж.

3430 Букат В. *Кривой колокол? // Народная газета. 1995. 24 жн.*

278 *В гости к апачи? // Народная газета. 1991. 12 мая.*

306 *В отблесках "желтого дьявола" // Народная газета. 1991. 30 марта.*

2571 *Ваявалі пад новы год // Народная газета.*

1994. 4 студз. (Ч'япас.)

4955 *Внимание, викторина! (Диана Макси, Советник Посольства США [обращение к читателям "НГ"]); Меридиан-2000: Вопросы I тура викторины) // Народная газета. 2000. 4 февр. С. 4.*

2349 *Вячэрскі М. Аб "гвалтоўнай беларусізацыі", альбо Аб тым, што было зразумелым для Сталіна і што абурас сучасных крытыкаў // Народная газета. 1993. 11 мая.*

2924 *Дашук В. Я хачу, каб лёс беларусаў не быў падобны на лёс вымершага народа майя... // Народная газета. 1995. 13 чэрв.*

7736 *Дудинов Ю. Незаживающая косовская рана // Народная газета. 2000. 26 февр.*

4908 *Залесский А. И. Массовые репрессии в сравнительно-историческом освещении // Народная газета. 1997. 23, 24, 25-27, 28, 29 окт.*

3847 *Класкоўскі А. А ўздоўж дарогі мерцвякі з косамі стаяць... // Народная газета. 1998. 5 верас.*

4570 *Класкоўскі А. "Тамагаўк" ці люлька міру? // Народная газета. 1998. 10 кастр.*

1444 *Класкоўскі А. ...I тады ты адчуеш, Сяргей, што Купалава "Спадчына" - не проста верш для завучвання // Народная газета. 1992. 15 снеж.*

3176 *Класкоўскі А. Высакосны год на зыходзе. Барані Божы ад новых трагедый // Народная газета. 1996. 28 снеж.*

3085 *Краснокожие - в Минске! / фото С. Грица // Народная газета. 1996. 16 окт.*

3035 *Севлюк Н. Черный юмор? Вас обманули: такого не бывает!.. / текст О. Попова; рис. Н. Севлюка // Народная газета. 1996. 6 апр.*

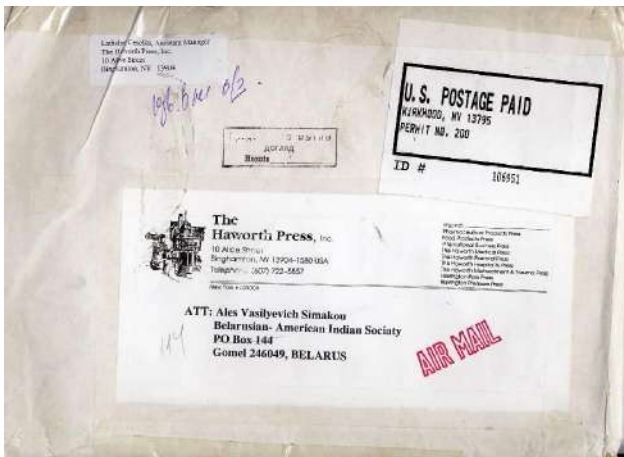
358 *Смех в зале / вып. ведет С. Валентеенко; рис. А. Пучканева (Это ваш сын попал в книгу рекордов Гиннеса?!)) // Народная газета. 1991. 4 окт.*

3689 *Чжу Чжаошунь. Права человека в Китае // Народная газета. 1993. 24 июня.*

ШАРАНГОВІЧ Ягор (Yegor Sharangovich) - нарадзіўся ў Менску, а асабліва праславіўся ў НХЛ. Яго кар'ера была звязаная "Нью-Джэрсі дэвілс", а з 2023 г. ён выступае за "Калгары флэймс".

Youngstown Phantoms (USHL, 2017) - быў драфт без практычнай рэалізацыі; 2018-2019, 2019-2020 Binghamton Devils ("Бінгемтан дэвілс", AHL) - "дапаможная" каманда "нью-джэрсіскіх" "д'яблаў", 2020-2021, 2021-2022, 2022-2023 New Jersey Devils, 2023-2024, 2024-2025 Calgary Flames; удзельнічаў у чэмпіянатах свету 1917, 2018 гг.

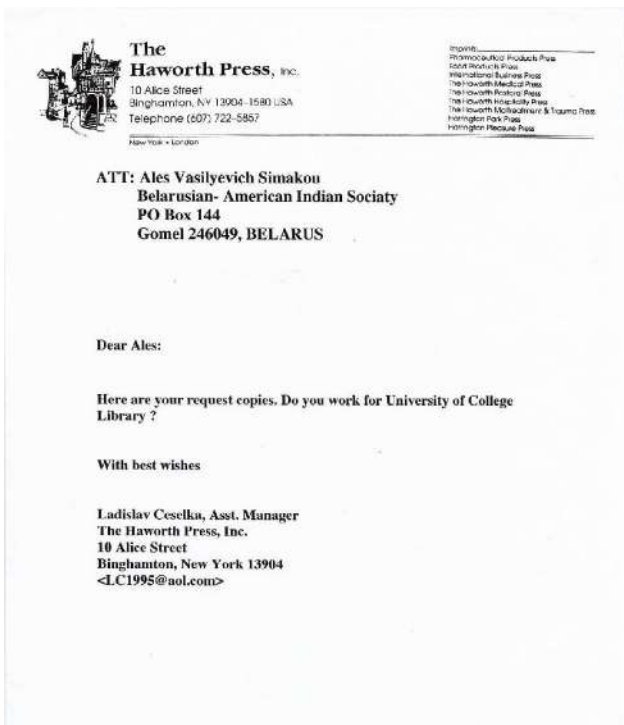
Звесткі пра бягучыя хакейныя беларуска-індзейскія сувязі можна падаць, калі спісы беларусаў апошняга сезона супаставіць з цяперашняй прысутнасцю у камандах НХЛ індзейцаў. Даём у варыянце з дадатковай кіры-

Envelope from Ladislav Ceselka, Assistant Manager, Haworth Press (Binghamton, NY) postmark Kirkwood, New York received 2002-03-06

ліцай бягучых гульцоў НХЛ індзейскага паходжання (у спісе і адзін часткова "інуіт" (інуіт, эскімос; Inuk - гэта форма, якая ўжываецца ў адносінах да адной асобы з інуітаў): <https://nativehockey.com/nhl>, доступ 4.12.2024).

Рэнэ Бурк Rene Bourque (Metis) - Colorado Avalanche (Дэнвер, штат Каларада); Майкл Ферланд Micheal Ferland (Cree) - Calgary Flames; Верн Фідлер Vern Fiddler (Metis) - New Jersey Devils (Ньюарк, штат Нью-Джэрсі); Дуайт Кінг Dwight King (Metis) - Los Angeles Kings; Джордан Нолан (аджыбвэ) Jordan Nolan (Ojibwe) - Los Angeles Kings; Ці Джэй Ошы T. J. Oshie (Timothy Leif

Letter from Ladislav Ceselka, Assistant Manager, The Haworth Press, Inc., Binghamton, New York s.d., received 2002-03-06

Envelope from Unocal Canada Ltd. (Calgary, Alberta) 1995-09-20 received 1995-09-29

"Т.Т." Ошы (аджыбвэ) (Ojibwe) - Washington Capitals; Кэры Прайс Carey Price (улькача) (Ulkatcho First Nation, падраздзяленне народа Dakelh / Carrier) - Montreal Canadiens; Джардзін Туту Jordin Tootoo (Inuk; англа-ўкраінска-інуіцкага паходжання) - Chicago Blackhawks.

Але пасля праверкі можна пераканацца, што спіс даўно не абнаўляўся - не ўсе з "бягучага" спісу працягваюць гуляць. Пачынаючы ўжо з Рэнэ Бурка - ён "былы".

Майкл Ферланд - ужо былы канадскі хакеіст, індзеец кры родам з горада Суон-Рывер (Манітоба). Гуляў за "Калгары флэймс", "Караліна харыкейнс", "Ванкувер кэнакс" і іншыя каманды. Заўчасна прыйшоў да высновы, што гуляць больш не будзе. На жаль, яго выпадак - гэта зноў алкаголь, а таксама хуліганства, як у амерыканскага беларуса Алекса Гальчанюка, які, відаць, больш не ўбачыць апаचाў у Арызоне і не паспрабуе ўступіць з імі у бойку.

У сезоне 2024-2025 у НХЛ налічваюць 11 беларусаў - атрымліваецца, што больш, чым індзейцаў.

З беларускіх хакеістаў толькі Уладзіслаў Калячонок ("Юта", Аляксей Коласаў ("Філадэльфія Флаерс"), Аляксей Протас ("Вашынгтон кэпіталс") і Ягор Шаранговіч ("Калгары флэймс") гуляюць у асноўных камандах, іншыя ж "катаюцца па арэндах": у "Калгары" атрымлівае зарплату Ілья Салаўёў, Арцём Леўшуноў - у "Чыкага блэкхокс" (з лета 2024 г.). Мікіта Талапіла і Даніла Клімовіч лічацца ў "Ванкувер кэнакс", але "гуляюць у арэндзе" ў "Абатсфорд кэнакс". Ілья Протас, як і яго брат, у "Вашынгтоне", але гуляе за "Уіндсар спітфайрс". Ягор Сідараў і Дзмітрый Кузьмін лічацца гульцамі адпаведна "Анахайм дакс" і "Вініпег джэтс". Гэтыя звесткі ўзятыя з "адкрытых крыніц", у якіх могуць быць нейкія хібы, прабелы.

Алесь Сімакоў,
даследчык беларуска-індзейскіх сувязей.
Ales Simakou (e-mail: baicri@tut.by),
researcher of Belarusian-Indian (American
Indian, Native American, Amerindian, First Nations)
connections.

Индейцы, Indianie, Indians, indigenous peoples, indigenas, indios de America у Belarus; Алесь Сімаков. Белорусы встечаються с индейцами. [Вып. 128].

Чарговы ўрок у музеі

Праект "Урок у музеі" працягвае дзейнасць. У Дом Валянціна Таўлая Лідскага гістарычна-мастацкага музея завіталі вучні 7 класа з СШ №15 горада Ліда. Тэма ўрока: "Данута Бічэль. Верш "Роднае слова". Прызнанне ў любові да роднага краю. Паэтычныя тропы, звароты".

Навуковы супрацоўнік Алесь Хітрун пазнаёміў вучняў з архіўнымі дакументамі зямлячкі Дануты Бічэль, якія ў свой час яна сама перадала на захоўванне, паглядзелі фотаздымкі паэтэсы, яе рукапісы, кнігі з дароўнымі над-

пісамі. Разам з тым, навучэнцы даведаліся, што Данута Янаўна была загадчыкам музея Максіма Багдановіча ў Гародні, што збірала матэрыял пра класіка беларускай літаратуры. І што цікава, у абодвух нядаўна былі адзначаны дні нараджэння. З вуснаў навуковага супрацоўніка былі зачытаны вершы вядомай зямлячкі "Вёска Біскупцы", "Роднае слова", "Лідскі замак". Вучні прачыталі знакаміты "Раманс" Максіма Багдановіча, паслухалі аўдыёвыкампазіцыю "Песняроў" на гэты твор. Даведаліся, што Валянцін Таўлай таксама быў прыхільнікам творчасці Максіма Багдановіча, якога ён лічыў хросным бацькам.

ТК "Культура Лідчыны".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Адрас рэдакцыі:

231282, г. Ліда, вул. Лётная, 7а.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: sudnik@list.ru, sejlawicz@gmail.com

Газета падпісана да друку 16.12.2024 г.

Фармат А-4.

Аб'ём 2,75 друкаванага аркуша.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета размяшчаецца на сайтах: <http://nslowa.by/>; <http://pawet.net/>; <http://belkiosk.by/>

Дазваляецца самастойная раздрукоўка на паперу.